

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародного
права, європейської та
євроатлантичної інтеграції

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Міжнародно-правове регулювання охорони та захисту прав на
інтелектуальну власність»

Студентки IV курсу групи МПб 1-21-4.0д

Кравчук Марини Ігорівни

Науковий керівник: доцент кафедри
міжнародного права, європейської та
євроатлантичної інтеграції,

к. ю. н., с. н. с. Інна Валеріївна Ворошилова

Київ-2025

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.....	7
ЗАГАЛЬНА ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	7
1.1. Поняття інтелектуальної власності в міжнародному праві.....	7
1.2. Об'єкти права інтелектуальної власності та їх сучасна класифікація...	12
1.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності.....	17
1.4. Міжнародно-правові акти у сфері охорони та захисту прав на інтелектуальну власність.....	21
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ.....	28
2.1. Міжнародні організації з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність	28
2.2. Види порушень права інтелектуальної власності. Контрафакція і піратство як світова проблема	32
2.3. Способи захисту прав інтелектуальної власності. Забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в судах	35
2.4. Міжнародні угоди з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність. Угода ТРІПС: особливості та імплементація в правові системи держав.....	41
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ	47
3.1. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: норми законодавства та механізми їх застосування	47
3.2. Захист прав інтелектуальної власності в судах України	53
3.3. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав на інтелектуальну власність.....	59
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій питання міжнародного правового регулювання охорони та захисту прав на інтелектуальну власність набуває особливої значущості. Інтелектуальна власність виступає ключовим чинником економічного зростання країн, впливає на їхню конкурентоспроможність на світовому ринку та сприяє розвитку інновацій. Формування ефективних механізмів охорони та захисту прав на інтелектуальну власність на міжнародному рівні є необхідною умовою для стимулювання творчої та винахідницької діяльності, а також для залучення інвестицій у високотехнологічні галузі економіки. Разом із цим, сучасні виклики, пов'язані зі стрімким розвитком інформаційних технологій, цифровізацією, розвитком штучного інтелекту та розширенням кіберпростору, вимагають адаптації існуючих міжнародно-правових норм до нових умов. Особливо важливим стає пошук балансу між захистом прав на інтелектуальну власність та забезпеченням відкритого доступу до знань і технологій задля сталого розвитку суспільства. Для України інтеграція у європейську та світову правову спільноту у сфері інтелектуальної власності є стратегічним завданням у межах євроінтеграційних процесів та виконання міжнародних зобов'язань. Важливим залишається питання гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами, імплементації норм міжнародних угод та забезпечення ефективного правозастосування. Ґрунтовний аналіз міжнародно-правових аспектів регулювання охорони та захисту прав на інтелектуальну власність дозволяє визначити шляхи вдосконалення правової системи України у цій сфері та створити сприятливі умови для розвитку інноваційної діяльності.

Аналіз публікацій за темою дослідження. Для всебічного та повного дослідження зазначеної теми були використані наукові праці таких вчених як: Аврамова О. Є., Андріяш В., Бошицький Ю. Л., Волощенко О.,

Галупова Л. І., Дараганова Н. В., Золотар А. С., Кірін Р. С., Коренюк О., Михайлів М. О. та ін.

Об’єкт дослідження: правові взаємовідносини, що формуються у процесі міжнародного регулювання захисту та охорони прав на інтелектуальну власність.

Предмет дослідження: міжнародні правові положення, засади, засоби та інструменти захисту й охорони прав на інтелектуальну власність, а також особливості процесу їх впровадження у національне законодавство України.

Мета дослідження: всебічне дослідження міжнародно-правового регулювання охорони та захисту прав на інтелектуальну власність, виявлення специфіки міжнародних захисних механізмів і розробка пропозицій щодо узгодження національного законодавства України з міжнародними нормами в цій галузі.

Відповідно до зазначеної мети у роботі було поставлено **наступні завдання:**

- розглянути поняття інтелектуальної власності в міжнародному праві;
- охарактеризувати об’єкти права інтелектуальної власності та їх сучасну класифікацію;
- дослідити суб’єкти права інтелектуальної власності;
- вивчити міжнародно-правові акти у сфері охорони та захисту прав на інтелектуальну власність;
- охарактеризувати міжнародні організації з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність;
- дослідити види порушень права на інтелектуальну власність, зокрема контрафакцію і піратство як світові проблеми;
- розглянути способи захисту прав на інтелектуальну власність та забезпечення їх захисту в судах;
- вивчити міжнародні угоди з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність, особливості Угоди ТРІПС та її імплементацію в правові системи держав;

- дослідити захист прав на інтелектуальну власність в Україні (зокрема, норми законодавства та механізми їх застосування);
- охарактеризувати захист прав на інтелектуальну власність в судах України;
- обґрунтувати напрями гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав на інтелектуальну власність.

Теоретичне та практичне значення роботи. Наукова цінність дослідження полягає в поглибленні та систематизації знань щодо міжнародно-правового регулювання охорони та захисту прав інтелектуальної власності, проведенні комплексного аналізу міжнародних правових документів у цій сфері та визначенні особливостей їх застосування. Дослідження сприяє розвитку теоретичних основ міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності через узагальнення концептуальних підходів до розуміння цього поняття, класифікації його об'єктів та визначення суб'єктного складу. Важливим аспектом є аналіз міжнародних механізмів захисту прав інтелектуальної власності та їх трансформація в умовах розвитку інформаційного суспільства. Практична цінність дослідження полягає у можливості застосування його результатів для вдосконалення законодавства України у сфері захисту та охорони прав інтелектуальної власності, зокрема в рамках його адаптації до міжнародних стандартів. Сформульовані висновки та рекомендації можуть слугувати основою для правозастосовної діяльності судових органів та інших інституцій, що займаються захистом інтелектуальних прав. Крім того, матеріали дослідження можуть бути корисними у навчальному процесі в юридичних вищих навчальних закладах при викладанні дисциплін, пов'язаних із міжнародним правом та правом інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження включає застосування низки наукових підходів. Діалектичний метод дозволив розглянути міжнародно-правове регулювання охорони та захисту прав інтелектуальної власності в його динаміці та взаємозв'язку з іншими

правовими явищами. Системно-структурний метод забезпечив комплексний аналіз системи міжнародно-правових актів у цій сфері. Порівняльно-правовий метод використовувався для співставлення національних та міжнародних підходів до захисту прав інтелектуальної власності. Формально-юридичний метод дав змогу дослідити зміст відповідних міжнародно-правових норм і положень національного законодавства. Історичний метод сприяв вивченню еволюції міжнародних механізмів охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти та результати бакалаврського дослідження було представлено на II Студентській науковій конференції «Міжнародне та публічне право: перспективи та виклики» 21 травня 2025 року, організованій кафедрою міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції та кафедрою публічного права Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (доповідь на тему «Цифрове піратство, контрафакція, плагіат та штучний інтелект – виклики XXI століття чи реалії сьогодення?»; тези включено до електронного збірника матеріалів конференції).

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють десять підрозділів, висновків і переліку використаних джерел. Перший розділ присвячений загальним теоретико-правовим засадам інтелектуальної власності. У другому розділі здійснено аналіз міжнародно-правового регулювання охорони та захисту прав на інтелектуальну власність. У третьому розділі розглядаються особливості національного правового регулювання взаємовідносин у цій сфері в Україні. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки, з яких 72 – основний текст. До списку використаних джерел включено 68 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття інтелектуальної власності в міжнародному праві

У постіндустріальному світі інтелектуальна власність відіграє ключову роль у розвитку держави та суспільства, оскільки її ефективна охорона безпосередньо впливає на інвестиційний клімат та економічний потенціал країни. Високий рівень захисту прав інтелектуальної власності стимулює інноваційну діяльність, залучає капітал і сприяє технологічному прогресу.

Процес формування міжнародно-правового механізму охорони інтелектуальної власності розпочався ще наприкінці XIX століття та згодом розвивався в рамках діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності. На сучасному етапі цей механізм визначається не лише еволюцією національних правових систем, а й впливом глобалізаційних процесів, які сприяють активній взаємодії між міжнародними та регіональними організаціями.

Значний крок у розвитку правового регулювання у цій сфері відбувся з утворенням Світової організації торгівлі у 1994 році, що стало поштовхом до впровадження нових підходів до охорони інтелектуальної власності. Це призвело до тіснішої інтеграції механізмів її захисту з конкурентним, інвестиційним та торговельним правом країн-членів СОТ, що, у свою чергу, сприяло їх гармонізації та уніфікації у міжнародному правовому середовищі.

Таким чином, сучасний підхід до регулювання інтелектуальної власності є багаторівневим і комплексним, охоплюючи як національні, так і міжнародні правові механізми, що перебувають у динамічному розвитку під впливом глобальних економічних і технологічних змін [1, с. 3].

У сучасному світі право інтелектуальної власності відіграє значущу роль не тільки в галузях науки, мистецтва та засобів масової інформації, а й у

повсякденному житті кожної людини, охоплюючи будь-які творчі винаходи, інноваційні ідеї або результати інтелектуальної діяльності. Воно є ключовим механізмом захисту продуктів інтелектуальної праці, що стимулює розвиток науки, культури та інноваційних технологій.

В Україні правове регулювання інтелектуальної власності базується на положеннях Конституції України [2], а також національних нормативно-правових актах і міжнародних угодах, які встановлюють стандарти охорони та захисту інтелектуальних прав. Важливу роль відіграє стаття 54 Конституції України [2], яка гарантує громадянам свободу творчої діяльності у літературній, художній, науковій та технічній сферах, а також захист їхніх авторських прав та матеріальних і моральних інтересів, пов'язаних із результатами інтелектуальної діяльності. Це положення закріплює основоположні принципи правового регулювання інтелектуальної власності, спрямовані на створення сприятливого середовища для творчості, інновацій та науково-технічного прогресу.

Таким чином, охорона прав інтелектуальної власності не лише сприяє самореалізації особистості, а й відіграє важливу роль у стимулюванні економічного розвитку держави, створюючи умови для залучення інвестицій, розширення технологічних можливостей та формування конкурентоспроможного інноваційного середовища [3, с. 126].

Науковець і член Американської асоціації юридичних бібліотек Джонатан Франклін зазначає, що міжнародне право інтелектуальної власності є складною багаторівневою системою, яка об'єднує багатосторонні та двосторонні угоди, сприяючи гармонізації національних правових норм. У контексті технологічного прогресу та глобалізації економіки ця сфера набуває дедалі більшого значення, охоплюючи широкий спектр правової охорони, включаючи патентне право, авторські права, торговельні марки та інші об'єкти інтелектуальної діяльності.

Значну увагу нині привертають судові спори щодо прав інтелектуальної власності, оскільки цифровізація та поширення

інформаційних технологій суттєво змінюють правове середовище. Крім традиційних об'єктів інтелектуальної власності, за останні десятиліття зросла потреба у захисті нематеріальних активів, зокрема доменних імен, баз даних, програмного забезпечення та традиційних знань. Це призвело до посилення правового регулювання та впровадження нових підходів до охорони результатів інтелектуальної діяльності як на міжнародному, так і на національному рівнях [4, с. 739].

Право інтелектуальної власності сформувалося в результаті тривалого розвитку правової доктрини та практичної діяльності багатьох науковців. Воно має власні об'єкти, предмет та суб'єктний склад. До об'єктів інтелектуальної власності належать як матеріальні, так і нематеріальні результати творчої та наукової діяльності.

Згідно зі статтею 177 Цивільного кодексу України [5], об'єктами цивільних прав є речі, гроші, цінні папери, інше майно, майнові права, результати виконаних робіт і наданих послуг, а також інформація, продукти інтелектуальної та творчої діяльності й інші матеріальні та нематеріальні блага. Таким чином, правовий захист охоплює широкий спектр інтелектуальних продуктів, які відіграють важливу роль у сучасному економічному та соціальному житті.

Предмет права інтелектуальної власності включає суспільні відносини, що виникають у процесі створення, використання та охорони результатів інтелектуальної діяльності. Вони регулюють правовий статус інтелектуальних продуктів, визначають їхню належність і механізми захисту від неправомірного використання.

Суб'єктами права інтелектуальної власності виступають як фізичні, так і юридичні особи, які створюють або використовують результати інтелектуальної діяльності. До них належать автори літературних, художніх і наукових творів, виконавці, винахідники, розробники програмного забезпечення та інші особи, що роблять творчий або інноваційний внесок у розвиток науки, техніки та мистецтва. Таким чином, інтелектуальна власність

є багатогранною сферою, яка відіграє ключову роль у сучасному світі, сприяючи науково-технічному прогресу та розвитку економіки знань [6, с. 74].

Порушення права інтелектуальної власності є серйозним правопорушенням, яке врегульовується чинним законодавством і може мати різні правові наслідки залежно від характеру та тяжкості вчиненого діяння. Відповідно до правової системи, такі порушення поділяються на кримінальні, адміністративні та цивільно-правові. Кримінальна відповідальність настає у разі умисного та систематичного порушення прав інтелектуальної власності, що завдає значної шкоди правовласнику, наприклад, у випадках піратства, незаконного використання товарних знаків чи контрафакції. Адміністративна відповідальність застосовується до менш тяжких порушень, таких як неправомірне використання авторських матеріалів без ліцензії або порушення вимог реєстрації інтелектуальних прав. Цивільно-правова відповідальність передбачає компенсацію збитків, відшкодування моральної шкоди або вилучення з незаконного обігу товарів, що порушують права інтелектуальної власності.

Одним із найпоширеніших видів порушення прав інтелектуальної власності є незаконне використання об'єктів авторського права або промислової власності без відповідного дозволу власника. Це може включати використання зображень, логотипів, торговельних марок, дизайнерських рішень, патентованих технологій або навіть програмного коду, що належать третій стороні. Незаконне відтворення, розповсюдження чи публікація чужих творчих матеріалів без належного посилання або ліцензії також вважається порушенням інтелектуальних прав і може стати підставою для судового позову [7, с. 11].

Таким чином, підсумовуючи, слід ще раз наголосити на тому, що ключовим аспектом міжнародного права інтелектуальної власності є його гармонізація між різними країнами. Це забезпечує єдині підходи до захисту інтелектуальних прав і сприяє ефективній комерціалізації інновацій у

глобальному масштабі. Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO), Світова організація торгівлі (WTO) та інші міжнародні інституції активно працюють над встановленням загальноприйнятих стандартів правової охорони, розробкою дієвих механізмів врегулювання спорів та запобіганням зловживанням у цій сфері.

Крім того, стрімкий розвиток цифрових технологій і глобальне поширення інформації створюють нові виклики для захисту інтелектуальної власності, що вимагає адаптації правових норм до сучасних реалій. Впровадження штучного інтелекту, блокчейн-технологій, розширення цифрових платформ та електронної комерції трансформують підходи до охорони авторських прав, торгових марок, патентів і комерційних таємниць. У зв'язку з цим необхідне посилення міжнародного співробітництва, обмін найкращими практиками між державами та вдосконалення механізмів боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, зокрема у сфері кібербезпеки, протидії контрафактній продукції та незаконному розповсюдженню цифрового контенту [4, с. 741].

Загалом, міжнародне право інтелектуальної власності є важливим інструментом підтримки інноваційної економіки, розвитку культури та науки, а також забезпечення рівноваги між інтересами правовласників та суспільства. Його ефективне функціонування сприяє не лише захисту прав творців, а й формуванню глобального правового простору, в якому знання та технології можуть вільно розвиватися, сприяючи загальному прогресу людства.

Отже, підсумовуючи викладене, слід підкреслити, що міжнародне право інтелектуальної власності відіграє ключову роль у правовому регулюванні сучасного глобалізованого світу. Воно являє собою комплекс норм і принципів, які визначають механізми створення, охорони, використання та поширення об'єктів інтелектуальної власності, забезпечуючи правовий захист авторів, винахідників, розробників та інших учасників творчого процесу. В умовах, коли знання, інформаційні ресурси та

технології є стратегічними чинниками економічного зростання, ефективно регулювання у цій сфері сприяє формуванню сприятливого інвестиційного середовища, посиленню конкурентних позицій держав і компаній та стимулює науково-технічний прогрес.

1.2. Об'єкти права інтелектуальної власності та їх сучасна класифікація

Інтелектуальна власність у сучасному світі є багатовимірним феноменом, що охоплює різні взаємопов'язані аспекти, кожен з яких відіграє ключову роль у формуванні її комплексної системи. З правової точки зору, вона розглядається як об'єкт правових відносин, що регулює процес набуття, використання та захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Інституційний аспект передбачає визнання інтелектуальної власності як окремого виду власності та її нормативне закріплення на національному й міжнародному рівнях.

З економічної перспективи, інтелектуальна власність виступає складовою економічних відносин між різними суб'єктами, охоплюючи процеси створення, передачі, комерціалізації та використання її об'єктів. Вона сприяє розвитку інноваційного середовища, створенню конкурентних переваг і підвищенню інвестиційної привабливості держави. Використання інтелектуальних ресурсів забезпечує як вигоду для авторів і розробників, так і загальний економічний прогрес суспільства.

З управлінської точки зору, інтелектуальна власність потребує ефективної системи менеджменту, що включає розробку стратегій управління, механізми планування, контролю та прийняття рішень у цій сфері. Управління інтелектуальними активами охоплює розподіл прав, ліцензування, захист від правопорушень та оптимізацію їх використання, що є необхідною умовою для забезпечення ефективного функціонування інноваційної економіки [8, с. 74].

Життєвий цикл об'єктів інтелектуальної власності охоплює кілька ключових етапів: створення, набуття прав, використання, комерціалізацію, завершення строку правової охорони та можливий перехід у суспільне надбання. На кожному з цих етапів відбуваються юридичні та економічні процеси, які визначають ефективність застосування результатів інтелектуальної діяльності та їхній вплив на науку, техніку, культуру й економіку.

Важливим аспектом є врегулювання правових відносин між учасниками творчого процесу ще на початкових стадіях розробки об'єктів інтелектуальної власності. Це включає питання володіння, розпорядження та використання прав, які можуть бути предметом договірних угод, передачі третім особам або комерційного використання. Чітке закріплення цих прав сприяє зменшенню ризиків правових конфліктів і забезпечує справедливий розподіл отриманих вигод між усіма сторонами.

Отже, інтелектуальна власність виконує не лише правову та економічну функцію, а й є рушійною силою інноваційного розвитку, об'єднуючи різні сфери знань і господарської діяльності. Ефективне регулювання та управління у цій сфері сприяють зміцненню економіки, розвитку наукової та творчої діяльності, а також підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародній арені [9, с. 83].

Глобальні процеси, економічна нестабільність та активна євроінтеграція України зумовлюють необхідність постійного вдосконалення законодавства, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Це правове поле має стратегічне значення, оскільки в розвинених європейських країнах захист інтелектуальних прав є фундаментальною цінністю та невід'ємною складовою правової системи. У процесі наближення до європейських стандартів Україна повинна гармонізувати своє законодавство з міжнародними нормами, що сприятиме не лише економічному зростанню, а й створенню дієвих механізмів захисту інновацій, творчих досягнень і наукових розробок.

Актуальне та адаптоване до сучасних реалій законодавство у сфері інтелектуальної власності є важливим чинником стимулювання наукової, технічної та творчої діяльності. Воно формує сприятливе середовище для авторів, винахідників, підприємців та інвесторів, які розробляють і впроваджують передові технології, реалізують культурні та мистецькі проєкти, а також вкладають капітал у розвиток інтелектуальних продуктів. Належний рівень правового захисту інтелектуальної власності сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни, що позитивно впливає на її економічний розвиток і зміцнює позиції на світовому ринку [10, с. 127].

Оновлення та вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності відіграє ключову роль у розвитку міжнародної співпраці у сфері науки та технологій. Чітко визначені правові норми та ефективні механізми їх реалізації дають змогу українським науковцям і підприємцям активно долучатися до міжнародних проєктів, отримувати грантове фінансування, співпрацювати з іноземними компаніями та успішно комерціалізувати власні розробки на глобальному рівні.

Водночас, забезпечення ефективного захисту інтелектуальної власності в Україні потребує не лише гармонізації законодавства з європейськими стандартами, а й вдосконалення правозастосовної практики. Це передбачає створення дієвих механізмів боротьби з порушеннями інтелектуальних прав, запобігання піратству та незаконному використанню авторських матеріалів, а також впровадження прозорої системи реєстрації та ліцензування об'єктів інтелектуальної власності.

Отже, розвиток і модернізація законодавства у цій сфері є стратегічним напрямом державної правової політики. Це сприяє формуванню сприятливого науково-інноваційного середовища, забезпеченню надійного захисту прав авторів і інвесторів, а також інтеграції України у світову економічну та наукову спільноту [8, с. 90].

У Цивільному кодексі України передбачено окрему четверту книгу під назвою «Право інтелектуальної власності», яка встановлює ключові засади

правового захисту інтелектуальної діяльності та містить перелік відповідних об'єктів [5]. Важливо зазначити, що цей перелік не є остаточним, а отже, він може розширюватися з появою нових форм творчих і інноваційних результатів. Різноманіття об'єктів інтелектуальної власності обумовлює необхідність їхньої класифікації відповідно до характеру охоронюваних результатів та правового режиму.

Умовно всі об'єкти інтелектуальної власності можна поділити на чотири основні категорії, кожна з яких охоплює певний напрям інтелектуальної діяльності. Перша група включає авторські та суміжні права, які поширюються на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, бази даних, а також виконання, фонограми, відеограми й трансляції організацій мовлення. Ці об'єкти є результатом творчої діяльності, а їхній правовий захист спрямований на гарантування прав авторів, виконавців та інших осіб, залучених до процесу створення культурного та інформаційного продукту.

До другої категорії належать об'єкти промислової власності, серед яких винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем та раціоналізаторські пропозиції. Вони мають технологічний характер і відіграють значну роль у науково-технічному прогресі, що робить їх важливими для розвитку промисловості та економіки.

Третю групу складають сорти рослин і породи тварин. Хоча вони є біологічними об'єктами, їхній правовий режим подібний до об'єктів промислової власності. Захист таких результатів селекційної діяльності сприяє стимулюванню інновацій у сфері аграрного виробництва та біотехнологій.

До четвертої категорії належать засоби індивідуалізації суб'єктів господарської діяльності та їхньої продукції, зокрема комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення та комерційні таємниці. Хоча вони безпосередньо не є результатом творчої діяльності, їхній захист є важливим інструментом

забезпечення конкурентоспроможності бізнесу, охорони репутації підприємств та захисту прав споживачів [11, с. 317].

Окрім норм, закріплених у Цивільному кодексі України [5], регулювання питань інтелектуальної власності здійснюється на основі низки спеціалізованих законів, які визначають правовий статус окремих об'єктів, механізми їхнього захисту та охорони. Вітчизняна законодавча база містить десять профільних законів, що забезпечують комплексний підхід до врегулювання правовідносин у цій сфері.

Крім того, Україна приєдналася до численних міжнародних угод, які регламентують питання інтелектуальної власності, та офіційно визнала їхню обов'язковість шляхом ратифікації Верховною Радою України. Це сприяє гармонізації національного законодавства із загальноприйнятими міжнародними стандартами, розширенню співпраці з іншими країнами та посиленню правових механізмів у цій сфері.

Глобальне значення інтелектуальної власності підтверджується численними міжнародними документами, що встановлюють основні принципи її правового регулювання. Такі організації, як Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO), Світова організація торгівлі (WTO) та інші міжнародні інституції, активно працюють над формуванням ефективних механізмів охорони інтелектуальних прав, запобіганням піратству та незаконному використанню результатів творчої діяльності. В умовах глобалізації значення належного правового регулювання у цій сфері постійно зростає, адже інтелектуальна власність є рушійною силою науково-технічного прогресу, економічного розвитку та міжнародного культурного обміну [12, с. 6].

Таким чином, сучасна класифікація об'єктів інтелектуальної власності відображає складність і динамічність цієї галузі. Вона спрямована на створення ефективних механізмів захисту результатів інтелектуальної діяльності, що, у свою чергу, стимулює розвиток науки, культури, економіки та технологій у глобальному вимірі.

1.3. Суб'єкти права інтелектуальної власності

У сучасному цифровому середовищі людина виступає одночасно як автор власної віртуальної ідентичності та як творець інтелектуального продукту, розміщеного в кіберпросторі. Така подвійна роль зумовлює певні юридичні виклики, зокрема проблему чіткої ідентифікації автора цифрового контенту та його співвіднесення з реальною особою. Це має важливе значення для належного захисту як особистих немайнових, так і майнових прав автора, оскільки цифрове середовище ускладнює процес встановлення авторства та належного розпорядження результатами інтелектуальної діяльності.

Одним із основних нормативних актів, що регламентує питання авторського права у цифровому середовищі, є Закон України «Про авторське право і суміжні права» [13]. Відповідно до частини 4 статті 11 цього закону, у випадку, коли твір опублікований анонімно або під псевдонімом (за винятком ситуацій, коли псевдонім однозначно вказує на особу автора), право представляти інтереси автора та захищати його права надається видавцеві або особі, зазначеній як розповсюджувач твору [13]. Ця норма діє до моменту, коли автор вирішить розкрити своє ім'я та офіційно заявить про своє авторство. Таке положення дозволяє творцям контенту зберігати конфіденційність або використовувати псевдоніми, гарантуючи при цьому захист їхніх авторських прав [14, с. 40].

У контексті цифрового середовища видавцем твору може вважатися власник вебсайту або адміністратор вебсторінки, де розміщений авторський контент. Це випливає з аналізу статті 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [13], яка визначає механізми припинення порушень авторського права в інтернеті. Зокрема, ця стаття регламентує порядок реагування на незаконне використання авторських творів у мережі та передбачає механізми правового захисту шляхом звернення до власників онлайн-ресурсів або інтернет-провайдерів.

Таким чином, цифрова сфера надає авторам широкі можливості для публікації своїх творів, однак водночас створює ризики щодо незаконного використання їхніх інтелектуальних здобутків. Законодавство України пропонує певні механізми для ідентифікації авторів та захисту їхніх прав, проте ефективність цих заходів залежить від їхнього практичного застосування та міжнародного співробітництва у сфері боротьби з порушеннями авторських прав в інтернеті [15, с. 293].

Термін «інтелектуальна власність» уперше офіційно з'явився в міжнародному правовому просторі 14 липня 1967 року. Відтоді він став широко застосовуватися як у міжнародних угодах, так і в національному законодавстві багатьох країн. Визначення, запропоноване Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), наголошує, що цей термін охоплює закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у сферах науки, промисловості, літератури та мистецтва. Інтелектуальна власність відіграє важливу роль у сучасній економіці, заснованій на знаннях та інноваціях.

Завдяки правовому захисту автори, винахідники та компанії можуть втілювати свої ідеї, контролювати їх використання та отримувати справедливу винагороду за свою працю. Захист інтелектуальної власності забезпечується через різні юридичні механізми, зокрема патенти, авторське право та товарні знаки. Патенти надають винахідникам виключні права на використання їхніх розробок протягом певного періоду, авторське право захищає літературні, художні та музичні твори, а товарні знаки допомагають ідентифікувати та охороняти бренди на ринку [16, с. 329].

Право на інтелектуальну власність охоплює не лише економічний, а й моральний вимір. Його важливість закріплена у статті 27 Загальної декларації прав людини [17], де гарантується кожній особі захист як моральних, так і матеріальних інтересів, що впливають із її наукової, літературної чи художньої діяльності. Це положення є ключовим для забезпечення справедливих умов роботи творців та винахідників, а також

мотивує їх до подальшої дослідницької та творчої діяльності. На міжнародному рівні правове регулювання інтелектуальної власності здійснюється через численні угоди та організації, які сприяють уніфікації підходів до її захисту в різних країнах.

Серед найбільш значущих міжнародних договорів у цій сфері слід відзначити Паризьку конвенцію з охорони промислової власності 1883 року [18] та Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів 1971 року [19]. Ці угоди стали основою для подальшого розвитку як національних, так і міжнародних правових норм, спрямованих на захист авторських прав і підтримку інноваційної діяльності [14, с. 44].

У сучасному світі, з огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій та глобалізацію економічних процесів, значення інтелектуальної власності постійно зростає. Цифрова епоха принесла як нові можливості, так і серйозні виклики у сфері захисту інтелектуальних прав, зокрема щодо програмного забезпечення, баз даних, онлайн-контенту та кібербезпеки. Це зумовлює необхідність постійного вдосконалення правового регулювання, адаптації законодавчих норм до сучасних реалій та активізації міжнародного співробітництва у сфері охорони інтелектуальних прав. Відтак, інтелектуальна власність є ключовим правовим інститутом, що забезпечує баланс між інтересами авторів, підприємців та суспільства в цілому. Її ефективне регулювання сприяє науково-технічному прогресу, стимулює інноваційну діяльність та формує сприятливий інвестиційний клімат у галузі творчості та технологій.

Фахівці у сфері права інтелектуальної власності класифікують суб'єктів цього права залежно від їхнього відношення до створення об'єкта інтелектуальної діяльності. Відповідно до цього критерію, виділяють початкових і похідних суб'єктів.

До початкових суб'єктів права інтелектуальної власності належать фізичні особи, які безпосередньо створюють результати творчої або наукової діяльності. Це автори літературних, художніх та наукових творів, артисти-

виконавці, винахідники, селекціонери, дизайнери, програмісти та представники інших творчих професій. Основною характеристикою цих суб'єктів є їхня безпосередня участь у створенні об'єктів інтелектуальної власності, завдяки чому вони стають первинними власниками прав на ці об'єкти. Вони набувають особисті немайнові права, які є невідчужуваними та залишаються за ними довічно, а також майнові права, які можуть бути передані іншим особам на підставі договору чи іншого правочину.

Похідними суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які отримують майнові права на результати інтелектуальної діяльності не шляхом їх безпосереднього створення, а на підставі закону, договору чи іншого правового акту. До таких суб'єктів належать роботодавці, видавництва, продюсерські компанії, розробники програмного забезпечення, науково-дослідні установи, організації, що фінансують інноваційні проєкти, а також будь-які інші особи, які відповідно до чинного законодавства набувають права на використання об'єктів інтелектуальної власності [20, с. 138].

Головна відмінність між початковими та похідними суб'єктами права інтелектуальної власності полягає в характері та обсязі їхніх правомочностей. Початкові суб'єкти, як безпосередні творці результатів інтелектуальної діяльності, володіють ширшим спектром прав, включаючи особисті немайнові права, які є невідчужуваними. До них належать право авторства, право на ім'я та право на недоторканність твору.

Натомість похідні суб'єкти можуть набувати лише майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, що надає їм можливість використовувати, передавати, ліцензувати або розпоряджатися такими об'єктами в межах, визначених законодавством або укладеними договорами.

Ключову роль у правовому статусі похідних суб'єктів відіграють договірні відносини, оскільки саме через договори здійснюється передача прав на використання результатів інтелектуальної діяльності. Наприклад, якщо автор створює твір чи винахід у межах виконання трудових обов'язків,

права на відповідний об'єкт можуть належати роботодавцю, якщо це передбачено умовами трудового договору або законодавчими нормами [16, с. 331].

Отже, поділ суб'єктів права інтелектуальної власності на початкових і похідних відіграє ключову роль у правовому регулюванні цієї сфери. Початкові суб'єкти є безпосередніми творцями інтелектуального продукту та основними носіями прав, тоді як похідні суб'єкти набувають лише певні майнові права, передані їм від первинних власників. Такий поділ сприяє справедливому балансу між правами творців і користувачів інтелектуальної власності, забезпечуючи їй належний захист і ефективне використання.

1.4. Міжнародно-правові акти у сфері охорони та захисту прав на інтелектуальну власність

У XXI столітті розвиток України як демократичної правової держави зумовив активне вдосконалення законодавства в різних сферах, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Ефективне правове регулювання цієї галузі є важливим чинником захисту прав авторів, винахідників і правовласників, що, своєю чергою, сприяє розвитку науки, технологій, культури та інновацій. Водночас слід враховувати, що національні норми охорони прав інтелектуальної власності діють виключно в межах країни, що створює певні труднощі у зв'язку з глобалізацією економіки та швидким поширенням інформації.

Сучасні реалії демонструють, що винаходи, літературні й мистецькі твори, програмне забезпечення та інші об'єкти інтелектуальної власності легко долають національні кордони, що підвищує ризик їхнього незаконного використання або копіювання без належної компенсації авторам. Саме тому міжнародно-правові акти відіграють ключову роль у регулюванні та забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності.

Як учасниця світових економічних та правових процесів, Україна має зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів у цій сфері, що закріплено в численних угодах та конвенціях. Членство в Світовій організації торгівлі (СОТ) та Всесвітній організації інтелектуальної власності (ВОІВ) передбачає імплементацію міжнародних норм у національне законодавство, що сприяє його гармонізації відповідно до світових тенденцій [21, с. 1016].

Система права інтелектуальної власності традиційно поділяється на дві основні категорії: авторське право та суміжні права, а також патентне право, яке включає права промислової власності. Попри певні відмінності між ними, обидві категорії мають спільну мету — захист результатів інтелектуальної та творчої діяльності.

Законодавство про інтелектуальну власність передбачає гарантії прав у трьох ключових напрямках: захист товарних знаків, патентне право та авторське право. Патентне право забезпечує охорону винаходів шляхом надання патентів, які гарантують тимчасову монополію на використання інноваційного рішення. Крім того, воно охоплює захист комерційних інтересів через охорону товарних знаків, фірмових найменувань і промислових зразків. Охорона товарних знаків забезпечує можливість ідентифікації продукції, дозволяючи споживачам довіряти певному бренду, а також передбачає відповідальність за незаконне використання зареєстрованих знаків. Патентний захист, у свою чергу, стимулює науково-технічний прогрес, оскільки винахідник отримує тимчасові ексклюзивні права на свій винахід, після чого він переходить у суспільне користування.

Загалом, патентне законодавство виконує дві основні функції: воно стимулює дослідження й розробки, забезпечуючи винахідникам певний період монополії, а також сприяє економічному розвитку через поширення нових технологій та їх доступність для суспільства після завершення терміну патентного захисту [22, с. 35].

Авторське право, як і патентне право, спрямоване на захист творчих досягнень, однак його сфера застосування охоплює літературні, художні,

музичні та інші твори. Законодавство у цій галузі надає авторам ексклюзивні права на їхню працю на певний термін, що стимулює культурний розвиток і сприяє поширенню знань. Завдяки ефективному захисту авторських прав творчі особистості отримують можливість контролювати використання своїх творів та отримувати фінансову винагороду за їх комерційне використання.

Отже, дієва система правового захисту інтелектуальної власності відіграє вирішальну роль у стимулюванні інноваційної економіки, наукових досліджень і розвитку культурного простору. Адаптація національного законодавства до міжнародних стандартів сприяє підвищенню конкурентоспроможності України на світовій арені та створює сприятливий клімат для залучення інвестицій у галузі високих технологій, творчої діяльності та наукових розробок [23, с. 108].

Міжнародний захист прав інтелектуальної власності ґрунтується на ряді ключових міжнародних угод, які встановлюють базові принципи та механізми охорони інтелектуальних прав у різних сферах. Як зазначалося раніше, визначальну роль у цій сфері відіграють Паризька конвенція з охорони промислової власності 1883 року [18] та Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів 1886 року [19]. Ці документи стали наріжним каменем міжнародної системи правового захисту інтелектуальної власності, закріпивши єдині стандарти регулювання та охорони прав у міждержавному форматі.

У 1967 році була прийнята Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), яка визначила створення цієї організації як спеціалізованої установи ООН, що займається питаннями інтелектуальної власності на глобальному рівні. Головною метою ВОІВ є сприяння міжнародному співробітництву у сфері охорони інтелектуальної власності та вдосконалення правових механізмів її захисту.

Одним із ключових міжнародних актів, ухвалених під егідою ВОІВ, став Договір про авторське право (WCT), прийнятий 20 грудня 1996 року [24]. Цей документ був розроблений у відповідь на виклики цифрової епохи

та передбачав адаптацію авторського права до сучасних технологічних умов. Зокрема, договір регулює питання захисту комп'ютерних програм, баз даних і авторських прав в онлайн-просторі, забезпечуючи відповідність правового регулювання новим викликам цифрового середовища.

Взаємозв'язок між цими двома документами полягає в тому, що Конвенція про заснування ВОІВ заклала основу для створення організації та надала їй повноваження розробляти міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності. Однією з таких угод став Договір про авторське право (WCT), який був ухвалений у рамках діяльності ВОІВ. Іншими словами, WCT є результатом міжнародної роботи ВОІВ, спрямованої на вдосконалення та уніфікацію норм авторського права, зокрема з урахуванням викликів цифрової епохи [25, с. 517].

Паризька конвенція з охорони промислової власності спрямована на забезпечення надійного захисту прав у сфері промислової власності, що сприяє підвищенню якості товарів та розвитку економічного співробітництва між державами. Документ охоплює широкий перелік об'єктів промислової власності, включаючи винаходи, промислові зразки, товарні знаки, фірмові найменування, географічні зазначення та корисні моделі. Крім того, Конвенція передбачає заходи з протидії недобросовісній конкуренції, що є важливим елементом міжнародного правового регулювання в цій сфері.

Конвенція встановлює основоположні принципи охорони прав на зазначені об'єкти, зокрема принцип національного режиму, що гарантує іноземним заявникам ті ж самі права, що й громадянам відповідної держави, а також пріоритетне право, яке дозволяє заявникам, які подали заявку на охорону своєї інтелектуальної власності в одній країні, протягом встановленого строку подати аналогічну заявку в інших країнах-учасницях без втрати пріоритету.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів встановлює основні принципи авторського права, зокрема положення щодо захисту авторів та їхніх творів, термінів охорони, умов використання та

розпорядження авторськими правами. Вона охоплює широкий спектр об'єктів інтелектуальної власності, таких як літературні, музичні, художні твори, кінофільми, фотографії, радіо- та телепередачі, збірники, лекції, фольклорні твори, звукозаписи та інші результати творчої діяльності. Одним із ключових положень Конвенції є принцип автоматичного захисту, що передбачає визнання авторських прав без необхідності їхньої офіційної реєстрації або дотримання будь-яких формальних процедур.

Отже, міжнародна система охорони інтелектуальної власності базується на фундаментальних положеннях, закріплених у Паризькій та Бернській конвенціях, а також на діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Ці міжнародні акти слугують основою для розробки національних законодавств у сфері інтелектуальної власності, забезпечуючи правовий захист творчих і наукових досягнень у глобальному масштабі [26, с. 37].

Важливо зазначити, що міжнародно-правові акти з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність відіграють ключову роль у регулюванні відносин, пов'язаних із використанням результатів інтелектуальної діяльності, їхньою правовою охороною та захистом від порушень. В умовах сучасного світу, де інтелектуальна власність стає стратегічним ресурсом економічного розвитку, міжнародне співробітництво в цій сфері є надзвичайно важливим. Глобалізація, цифрові технології та зростання обсягів міжнародної торгівлі зумовлюють необхідність створення ефективних механізмів захисту інтелектуальних прав, що знаходить відображення у діяльності міжнародних організацій та ухваленні відповідних міжнародних угод.

Згідно із Законом України «Про міжнародне приватне право» [27], арбітраж є одним із основних механізмів розв'язання транскордонних спорів у сфері інтелектуальної власності. Використання міжнародного арбітражу для вирішення таких конфліктів набуває все більшої популярності, що зумовлено зростаючим значенням інтелектуальної власності у світовій

економіці та необхідністю оперативного й ефективного правового врегулювання.

Відповідно до принципів міжнародного приватного права, арбітраж забезпечує можливість вирішення спорів між сторонами, які діють у межах різних правових систем, що набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та цифрової трансформації економіки. Водночас можливість застосування арбітражу у справах, пов'язаних із інтелектуальною власністю, залежить від специфіки національного законодавства, зокрема від визнання арбітрабільності відповідних категорій спорів.

У юрисдикціях, що ґрунтуються на загальному праві, арбітраж застосовується до певних категорій інтелектуальних спорів, хоча є певні обмеження. Наприклад, у Великобританії законодавство дозволяє арбітражний розгляд патентних спорів, проте питання, що стосуються авторських прав, розглядаються виключно судами. У США, хоча немає спеціального федерального законодавства щодо арбітражу в сфері авторських прав, суди часто визнають можливість вирішення таких спорів арбітражним шляхом. У Канаді, незважаючи на відсутність прямого законодавчого врегулювання арбітражу у сфері патентного права, Верховний суд визнав можливість незалежного вирішення спорів, що стосуються авторських прав. В Австралії аналогічним чином відсутні спеціальні нормативні акти, які б регулювали арбітраж у сфері інтелектуальної власності, однак суди ухвалюють рішення про можливість його використання на основі загальних правових принципів.

Сучасна практика врегулювання спорів засвідчує зростаюче значення арбітражу як ефективного альтернативного способу захисту прав у сфері інтелектуальної власності. З огляду на складність міжнародних правовідносин та необхідність оперативного реагування на порушення інтелектуальних прав, держави продовжують удосконалювати правові механізми, що забезпечують належний захист власників прав. Для будь-якої країни, яка прагне економічного зростання та підвищення добробуту

громадян, розвинена система охорони інтелектуальної власності є ключовою умовою.

Ефективний захист інтелектуальної власності стимулює розвиток науки та інновацій, сприяє підтримці національних винахідників і митців, а також підвищує інвестиційну привабливість країни. Крім того, надійна правова система у цій сфері зміцнює конкурентні позиції держави на світовій арені та забезпечує стабільність внутрішнього ринку [28, с. 717].

З огляду на це, варто наголосити, що Україна, маючи потужний науково-технічний та інтелектуальний потенціал, потребує активної інтеграції у глобальну систему захисту інтелектуальної власності. Формування сучасної, відповідної міжнародним стандартам системи правового захисту інтелектуальних прав є важливим кроком до економічної стабільності, інноваційного розвитку та залучення інвестицій. Враховуючи міжнародні зобов'язання України, зокрема в межах Світової організації торгівлі та Всесвітньої організації інтелектуальної власності, удосконалення національного законодавства у цій сфері має бути одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Підсумовуючи аналіз загальної теоретико-правової характеристики основ інтелектуальної власності, можна дійти висновку, що ця сфера охоплює правові, економічні та управлінські аспекти захисту результатів творчої діяльності. Інтелектуальна власність є ключовим фактором розвитку науки, культури та економіки, оскільки забезпечує механізм визнання та правової охорони нематеріальних активів. Вона базується на міжнародних та національних правових актах, які визначають статус суб'єктів і об'єктів, а також регулюють порядок набуття, використання й захисту прав.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

2.1. Міжнародні організації з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність

Загальна декларація прав людини закріплює фундаментальні права людини, серед яких особливе місце посідає право на свободу переконань і їхнє вільне вираження. Відповідно до статті 19 цього документа [17], кожна людина має право безперешкодно висловлювати власні думки, дотримуватися своїх переконань, а також шукати, отримувати та поширювати інформацію й ідеї будь-якими засобами комунікації, незалежно від державних кордонів. Це право відіграє ключову роль у формуванні демократичного суспільства, забезпечуючи свободу слова, відкритий доступ до знань та сприяючи культурному обміну.

Крім того, стаття 27 Загальної декларації прав людини [17] закріплює право кожної особи брати участь у культурному житті своєї спільноти, насолоджуватися мистецькими здобутками, а також сприяти науковому прогресу та користуватися його досягненнями.

Отже, цей документ не лише підкреслює значення вільного доступу до інформації, а й наголошує на важливості особистої творчої реалізації. Декларація також гарантує кожній людині захист її моральних і матеріальних інтересів, які виникають унаслідок наукової, літературної чи художньої діяльності. Це передбачає належну охорону авторських прав та прав інтелектуальної власності, що забезпечує винагородження авторів і винахідників за їхню працю, а також стимулює подальший розвиток науки, культури та технологій.

Таким чином, ці положення Загальної декларації прав людини закладають основу міжнародного права у сфері свободи слова, культурного

розвитку та інтелектуальної власності. Вони спрямовані на створення сприятливих умов для творчої самореалізації, підтримку інновацій та забезпечення рівного доступу до знань і культурних цінностей для всіх людей незалежно від місця проживання чи соціального статусу [29, с. 100].

З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій, необхідно створити дієвий правовий механізм захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в онлайн-середовищі, а також удосконалити заходи боротьби з порушеннями, пов'язаними з нелегальним використанням творів, патентів і торговельних марок.

Міжнародна система регулювання інтелектуальної власності включає комплекс правових норм і механізмів, спрямованих на захист авторських, патентних та суміжних прав у різних юрисдикціях. Основу цієї системи складають ключові міжнародні договори й угоди, серед яких Паризька конвенція про охорону промислової власності [18], Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [19], Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [30] та інші міжнародні акти, що визначають правові рамки охорони інтелектуальної власності у світовому масштабі.

Важливу роль у цьому процесі відіграє Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка займається гармонізацією національних законодавств, розробкою міжнародних стандартів та запровадженням ефективних механізмів правового захисту. Додатково значний вплив на міжнародне регулювання здійснює Всесвітня торговельна організація (СОТ), яка визначає торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та сприяє їхній інтеграції в економічні відносини між державами.

З урахуванням світових тенденцій Україна має забезпечити відповідність національного законодавства міжнародним стандартам, що дозволить ефективно захищати права вітчизняних авторів, винахідників і підприємців не лише на внутрішньому ринку, а й на міжнародному рівні. Вдосконалення правового регулювання, розширення міжнародної співпраці

та адаптація сучасних механізмів охорони інтелектуальної власності сприятимуть зміцненню правової системи, стимулюванню економічного розвитку та інтеграції України у світову інноваційну спільноту [31, с. 46].

На сучасному етапі міжнародне регулювання захисту інтелектуальної власності є важливою складовою правової системи, що включає нормативно-правові акти та діяльність ключових міжнародних організацій. Основними інституціями, які забезпечують ефективне функціонування глобальної системи охорони інтелектуальних прав, є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) і Світова організація торгівлі (СОТ). Вони співпрацюють на основі угоди, підписаної 1 січня 1996 року, яка спрямована на зміцнення механізмів захисту інтелектуальної власності в усьому світі.

Одним із ключових напрямів їхньої роботи є надання правової підтримки країнам, що розвиваються, з метою вдосконалення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Важливу роль у цьому процесі відіграє й Організація Об'єднаних Націй (ООН) разом із її спеціалізованими структурами, які розробляють міжнародні норми та рекомендації, що впливають на правові системи різних держав.

Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ) [32] є одним із ключових міжнародних документів, що встановлюють правила у сфері торгівлі, закладаючи основу для регулювання питань, пов'язаних із правами інтелектуальної власності. В межах системи ГАТТ/СОТ діє також Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [30], яка встановлює мінімальні стандарти охорони авторських прав, патентів і товарних знаків. Крім того, в межах системи ООН функціонують інші організації, які сприяють розвитку міжнародної правової охорони інтелектуальної власності.

Одним із найважливіших міжнародних актів у сфері захисту авторських прав є Всесвітня конвенція про авторське право, яка набула чинності 16 вересня 1955 року [33]. Україна приєдналася до цього документа, ратифікувавши його постановою Верховної Ради 23 грудня 1993 року, що

стало важливим кроком у гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Крім того, Україна є учасницею Договору ВОІВ з авторського права, який передбачає комплекс правових механізмів охорони творів. Зокрема, цей договір регламентує право на розповсюдження, право на прокат, а також право на доведення творів до загального відома, що набуває особливої актуальності в умовах цифрової епохи [34, с. 752].

Важливу роль у захисті прав виконавців, виробників фонограм і мовників відіграє Міжнародна конвенція про охорону інтересів цих категорій осіб, більш відома як Римська конвенція [35]. Вона спрямована на забезпечення правового захисту виконавців під час виконання творів, а також прав виробників фонограм і мовних організацій, які займаються розповсюдженням творчого контенту.

Крім того, у 1971 році була ухвалена Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх записів [36]. Україна приєдналася до цієї конвенції у 1999 році, що значно посилило механізми правового захисту виробників фонограм у межах національної правової системи [37, с. 205].

Таким чином, міжнародне регулювання у сфері інтелектуальної власності базується на багатосторонніх угодах і тісній співпраці міжнародних організацій, що сприяє уніфікації правових норм і створенню ефективної системи охорони інтелектуальних прав у глобальному масштабі. Співпраця між державами в цій галузі не лише сприяє гармонізації законодавчих норм, а й підвищує рівень правової визначеності, що є важливим для розвитку міжнародної торгівлі, наукових досліджень та інноваційної діяльності.

Для України участь у міжнародних угодах і адаптація національного законодавства до загальноприйнятих стандартів мають ключове значення у формуванні сучасної системи правової охорони інтелектуальної власності. Це дає змогу забезпечити належний захист прав українських авторів, винахідників і підприємців на міжнародному рівні, сприяє залученню іноземних інвестицій і стимулює розвиток креативних та

високотехнологічних секторів економіки. Інтеграція міжнародних норм у вітчизняне законодавство також сприяє зміцненню правових механізмів боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності, що є важливим чинником у розвитку конкурентоспроможної та інноваційної економіки України.

2.2. Види порушень права інтелектуальної власності. Контрафакція і піратство як світова проблема

Порушення прав інтелектуальної власності включають різноманітні незаконні дії, що завдають шкоди власникам прав та підривають ефективність правового регулювання у цій сфері. До таких порушень належить несанкціоноване використання об'єктів авторського права, промислової власності, торговельних марок, патентів, комерційної таємниці та інших результатів інтелектуальної діяльності.

Одним із найпоширеніших видів порушень є піратство, що передбачає незаконне копіювання, поширення або використання творів літератури, музики, кінофільмів, програмного забезпечення та інших об'єктів авторського права без дозволу правовласника. З розвитком цифрових технологій і поширенням Інтернету ця проблема стала ще більш актуальною, оскільки електронний формат значно полегшує доступ до контенту, водночас ускладнюючи контроль за дотриманням авторських прав.

Контрафакція є ще одним поширеним видом порушень, що полягає у виробництві та продажу підроблених товарів, які містять неправомірно використані товарні знаки, брендові назви або елементи дизайну, що вводять споживачів в оману. Це стосується як продукції масового споживання, так і товарів, які мають високий рівень інноваційності, таких як фармацевтичні препарати, електроніка чи автомобільні деталі. Контрафактна продукція не лише завдає збитків правовласникам, а й може нести серйозні ризики для здоров'я та безпеки споживачів [38, с. 5].

Порушення патентних прав включає виготовлення, використання або продаж запатентованих винаходів без дозволу правовласника. Такі дії позбавляють винахідників законної винагороди за їхні розробки та можуть суттєво гальмувати інноваційний розвиток. Особливо актуальною ця проблема є у сферах фармацевтики, біотехнологій та високих технологій, де розробка нових продуктів вимагає значних фінансових та часових витрат.

Несанкціоноване використання комерційних таємниць або конфіденційної інформації також є серйозним порушенням прав інтелектуальної власності. До таких дій належать промислове шпигунство, витік інформації через недобросовісних співробітників чи партнерів, а також порушення угод про нерозголошення. Використання такої інформації без дозволу власника може мати серйозні фінансові наслідки для компаній та підірвати їх конкурентні позиції на ринку.

Варто також згадати про кіберзлочини у сфері інтелектуальної власності, які пов'язані з незаконним копіюванням та розповсюдженням цифрового контенту, зломом баз даних, поширенням шкідливого програмного забезпечення та іншими діями, що порушують права власників інтелектуальних активів. Такі кримінальні правопорушення стали особливо небезпечними через глобальний характер цифрового середовища та труднощі у притягненні порушників до відповідальності [39, с. 872].

Плагіат також є одним із поширених порушень права інтелектуальної власності, що полягає у присвоєнні авторства або використанні чужих ідей, текстів, наукових, художніх чи музичних творів без належного посилання на їхнього справжнього автора. Він може проявлятися у копіюванні, зміні чи частковому відтворенні матеріалів без дозволу правовласника. Плагіат не лише порушує авторські права, а й завдає шкоди репутації правомірних авторів, підриваючи довіру до результатів інтелектуальної діяльності [40, с. 207].

Загалом, порушення прав інтелектуальної власності створюють серйозні виклики як для правовласників, так і для держав, що прагнуть

забезпечити ефективний захист інтелектуальних активів. Боротьба з цими порушеннями вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, міжнародну співпрацю, посилення механізмів правоохоронного реагування та підвищення рівня правової обізнаності серед населення та бізнесу.

Загалом варто відзначити, що у випадках порушення авторських прав і прав на торговельні марки одним із ключових способів захисту є ухвалення судом рішення про попередню заборону неправомірних дій. Це зумовлено тим, що завдана правовласнику шкода часто є незворотною, а подальше незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності може призвести до серйозних довготривалих наслідків. З цієї причини суди часто застосовують термінові заходи, спрямовані на припинення порушень ще до ухвалення остаточного рішення у справі [41, с. 591].

Крім заборонних приписів, міжнародні норми передбачають можливість застосування конфіскації або арешту контрафактних та піратських товарів, що може здійснюватися без попереднього повідомлення відповідача. Такий підхід спрямований на запобігання можливому ухиленню порушників від відповідальності та мінімізацію ризику поширення незаконної продукції на ринку. Рішення про конфіскацію або арешт приймається тоді, коли доведено факт тривалого або масштабного порушення, що може завдати значної шкоди правовласнику та споживачам [42].

У випадках виготовлення та поширення контрафактної чи піратської продукції судові органи мають право ухвалювати рішення про знищення вилучених товарів, а також обладнання, що використовувалося для їхнього виробництва. Така практика широко застосовується в багатьох державах, зокрема у США, де функціонує розвинена система цивільного судочинства, яка займається питаннями захисту прав інтелектуальної власності. У цій країні передбачено широкий спектр заходів оперативного реагування на порушення, що дозволяє ефективно відстоювати права власників у рамках

судового процесу. Завдяки цьому можна швидко припиняти незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності, запобігати значним фінансовим втратам правовласників і скорочувати поширення контрафактної продукції на ринку.

Таким чином, порушення прав інтелектуальної власності залишається серйозною проблемою сучасного світу, яка включає різні форми незаконного використання інтелектуальних активів. Контрафакція та піратство є найбільш поширеними порушеннями, що спричиняють значні економічні збитки, підбивають репутацію брендів, створюють ризики для споживачів і гальмують розвиток інновацій. Незаконне виробництво та розповсюдження підробленої продукції, а також цифрове піратство є глобальними викликами, які вимагають ефективного міжнародного співробітництва, посилення правового захисту та впровадження суворих санкцій. Протидія цим явищам можлива лише завдяки узгодженим діям держав, міжнародних організацій, правовласників і споживачів, що сприятиме зниженню рівня правопорушень і підвищенню ефективності захисту інтелектуальної власності на глобальному рівні.

2.3. Способи захисту прав інтелектуальної власності. Забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в судах

У сучасному світі інтелектуальна діяльність є фундаментальним чинником науково-технічного прогресу, культурного розвитку та економічного зростання. Вона становить основу творчих і новаторських процесів, що потребують чіткого правового регулювання для впорядкування суспільних відносин, які виникають під час створення та використання об'єктів інтелектуальної власності. Усі результати такої діяльності визнаються особистими немайновими правами їхніх авторів або правовласників, що мають бути захищені й гарантовані державою.

Забезпечення прав інтелектуальної власності здійснюється шляхом ухвалення нормативно-правових актів, які встановлюють обов'язкові правила для всіх учасників правовідносин у цій сфері. Однак наявність законодавчої бази сама по собі не гарантує повного захисту прав авторів і правовласників. Не менш важливим є створення ефективних механізмів реалізації цих норм та їх дієве застосування на практиці. Державні та міжнародні інституції повинні розробляти й запроваджувати надійні засоби правового захисту, контролювати дотримання прав інтелектуальної власності та передбачати відповідні санкції за їх порушення [43, с. 27].

Питання захисту інтелектуальної власності в цифровому середовищі набуває особливої важливості, оскільки сучасні технології значно спрощують розповсюдження інформації, водночас створюючи ризики її неправомірного використання без дозволу правовласників. Незважаючи на існуючі міжнародні ініціативи, спрямовані на посилення правового захисту цифрових об'єктів інтелектуальної власності, в Україні досі не сформовано достатньо ефективного механізму для гарантування охорони авторських прав та інших результатів творчої діяльності у глобальній мережі. Це потребує вдосконалення законодавчих норм, впровадження сучасних технологічних рішень у сфері захисту прав, а також активної співпраці між державою, бізнесом і громадянським суспільством для створення справедливого й збалансованого підходу до регулювання цієї сфери.

Інтелектуальна власність відіграє визначальну роль у розвитку науки, культури, технологій та економіки, оскільки забезпечує авторам, винахідникам і правовласникам можливість використовувати результати своєї праці, отримувати як матеріальні, так і нематеріальні вигоди, а також ефективно захищати свої права від незаконного використання [44, с. 236].

У сучасних умовах, коли інформація поширюється миттєво й доступна в будь-якій точці світу, питання охорони та захисту інтелектуальної власності набуває особливої важливості. Захист прав інтелектуальної власності слід розглядати як комплекс правових, адміністративних,

організаційних і економічних заходів, спрямованих на створення ефективної системи контролю та дотримання законних прав авторів і правовласників. Основна мета такого захисту – гарантувати вільне володіння, використання та розпорядження об'єктами інтелектуальної власності без загрози їх незаконного використання сторонніми особами.

Стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій відкрив нові можливості для розповсюдження та використання інтелектуальних продуктів, але водночас створив серйозні ризики для їхніх авторів. Цифрове середовище сприяє швидкому обміну інформацією, проте водночас полегшує масові порушення прав інтелектуальної власності, зокрема піратство, незаконне копіювання, несанкціоноване використання творів, патентних розробок, торговельних марок та інших результатів творчої діяльності. Відсутність ефективних механізмів контролю та захисту цифрового контенту значно ускладнює боротьбу з такими порушеннями, що потребує розробки та впровадження дієвих правових і технічних заходів [45, с. 803].

Захист прав інтелектуальної власності через судові інстанції є одним із основних механізмів відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності. Судова система відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання прав інтелектуальної власності, оскільки саме судові процеси надають правовласникам можливість отримати компенсацію за завдані збитки, застосувати санкції до порушників та вилучити незаконну продукцію з ринку.

Цивільно-правовий захист передбачає розгляд судових справ щодо порушення авторських і суміжних прав, прав на патенти, торговельні марки та інші об'єкти інтелектуальної власності. У таких випадках суди можуть ухвалювати рішення про припинення незаконного використання об'єкта інтелектуальної власності, вилучення з обігу контрафактної продукції та її знищення або конфіскацію. Також правовласники мають право вимагати

компенсацію за матеріальні та нематеріальні збитки, включаючи втрачений прибуток, моральну шкоду та витрати на судовий процес.

Кримінально-правовий захист застосовується у разі умисного порушення прав інтелектуальної власності, що спричинило значну шкоду. Це охоплює незаконне виробництво та розповсюдження підробленої продукції, піратство в сфері авторського права, використання фальшивих торговельних марок та порушення патентного законодавства. В Україні за такі злочини передбачена кримінальна відповідальність, яка може включати штрафи, конфіскацію контрафактної продукції та обладнання, використаного для її виробництва, а в окремих випадках – позбавлення волі. Судові рішення у кримінальних справах мають не лише каральний характер, а й превентивний, оскільки створюють правові прецеденти та посилюють контроль за дотриманням законодавства.

Адміністративний захист у судовому порядку може полягати у накладенні штрафних санкцій на осіб, які вчинили порушення у сфері інтелектуальної власності, а також у застосуванні обмежувальних заходів, наприклад, тимчасового припинення діяльності, пов'язаної з розповсюдженням контрафактної продукції. Судові рішення у таких справах можуть зобов'язувати відповідні органи влади вилучати незаконні товари з обігу та припиняти діяльність суб'єктів господарювання, які займаються їх розповсюдженням.

Окрім вирішення конкретних спорів, судові органи формують правозастосовну практику у сфері захисту інтелектуальної власності, створюючи правові прецеденти, що визначають загальні підходи до вирішення подібних справ у майбутньому. Це сприяє удосконаленню судової практики та підвищенню ефективності правового захисту в умовах цифрової економіки та глобалізації ринку інтелектуальної власності [46, с. 52].

Отже, судовий захист прав інтелектуальної власності є одним із ключових механізмів їх реалізації, оскільки дає змогу правовласникам ефективно захищати свої інтереси та запобігати подальшим

правопорушенням. У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій вдосконалення судової системи в цій сфері набуває особливого значення, адже наявність дієвих правових механізмів сприяє розвитку інновацій, стимулює творчу та наукову діяльність і створює сприятливе середовище для реалізації інтелектуального потенціалу країни.

Захист інтелектуальної власності є невід'ємною частиною правової системи будь-якої держави, оскільки забезпечує справедливе використання результатів інтелектуальної діяльності, а також гарантує авторам і правовласникам можливість реалізовувати свої права. У цій сфері розрізняють дві основні форми захисту: юрисдикційну та неюрисдикційну, кожна з яких має свої особливості та механізми реалізації. Юрисдикційний захист передбачає втручання державних органів для відновлення порушених чи оспорюваних прав на об'єкти інтелектуальної власності. Найбільш ефективним способом такого захисту є судовий розгляд, у межах якого компетентні органи ухвалюють рішення про усунення порушень та притягнення винних осіб до відповідальності.

Судовий захист відіграє особливо важливу роль у разі серйозних порушень, що завдають значної шкоди правовласникам, зокрема незаконного використання творів мистецтва, наукових розробок, патентних винаходів, торговельних марок або програмного забезпечення. Під час судового розгляду справ, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності, можуть застосовуватися різні правові механізми для відновлення справедливості, включаючи компенсацію збитків, вилучення контрафактної продукції з обігу та припинення незаконної діяльності порушників [47, с. 12].

Відповідно до статті 432 Цивільного кодексу України [5], суд уповноважений ухвалювати рішення про застосування негайних заходів для запобігання подальшим порушенням прав інтелектуальної власності та збереження доказів, що підтверджують такі порушення. Окрім державних судів, одним із ефективних способів врегулювання спорів у цій сфері є третейський суд, який надає можливість сторонам розв'язувати конфлікти

позасудовим шляхом. Такий підхід дозволяє оперативно ухвалювати рішення щодо припинення неправомірних дій, зупинення незаконного переміщення товарів через митний кордон або вилучення контрафактної продукції з ринку.

У межах третейського розгляду також можливе ухвалення рішень про вилучення та утилізацію обладнання і матеріалів, що використовувалися для виготовлення фальсифікованої продукції. Це особливо важливо для компаній та авторів, які прагнуть захистити свої права без необхідності проходити довготривалі судові процеси. Крім того, у разі доведення факту порушення, правовласники можуть ініціювати стягнення разової грошової компенсації як альтернативного способу відшкодування збитків.

Таким чином, третейські суди виступають ефективним механізмом врегулювання конфліктів у сфері інтелектуальної власності, забезпечуючи оперативність та конфіденційність розгляду спорів. Це має особливе значення для міжнародних компаній, підприємців та авторів, які прагнуть швидко відновити свої права й мінімізувати правові ризики [48, с. 561].

Отже, в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифрового середовища питання захисту прав інтелектуальної власності стає надзвичайно важливим. Важливо не лише вдосконалювати законодавче регулювання цієї сфери, а й запроваджувати ефективні механізми, які дозволяють правовласникам оперативно виявляти порушення та застосовувати відповідні заходи для захисту своїх прав.

Україна поступово гармонізує своє законодавство з міжнародними стандартами у сфері інтелектуальної власності. Водночас для його дієвого впровадження необхідно підвищувати ефективність правозастосовної практики, розвивати сучасні технологічні інструменти моніторингу та контролю за використанням інтелектуальних продуктів, а також зміцнювати міжнародне співробітництво для комплексного вирішення проблем у цій галузі.

2.4. Міжнародні угоди з охорони та захисту прав на інтелектуальну власність. Угода ТРІПС: особливості та імплементація в правові системи держав

Міжнародні договори щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності створюють єдину систему правових норм, що регулюють використання та захист інтелектуальної власності на глобальному рівні. Ключовими документами в цій сфері є Бернська та Паризька конвенції, Угода TRIPS, Всесвітня конвенція про авторське право, а також Римська, Женевська конвенції та договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Ці міжнародні акти визначають основні принципи правової охорони, регулюють механізми їх реалізації та забезпечують рівні умови для всіх країн-учасниць міжнародної системи інтелектуальної власності [9, с. 88].

Одним із найважливіших документів у цій сфері є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), яка встановлює єдині стандарти для всіх держав-членів Світової організації торгівлі (СОТ). Ця угода спрямована на гармонізацію та уніфікацію правових норм, що стосуються інтелектуальної власності, і забезпечує високий рівень захисту прав на винаходи, авторські твори, товарні знаки та інші об'єкти інтелектуальної власності в міжнародному економічному просторі.

Усі країни, що входять до складу Світової організації торгівлі (СОТ), а також держави, які прагнуть стати її членами, зобов'язані дотримуватися норм Угоди TRIPS та інтегрувати їх у своє національне законодавство. Відмінною рисою цього документа є його комплексний підхід: TRIPS не лише об'єднує чинні міжнародні стандарти у сфері інтелектуальної власності, закріплені в попередніх міжнародних угодах, а й запроваджує нові механізми їх реалізації.

Зокрема, TRIPS містить положення Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, яка встановлює основні принципи авторського права, а також посилається на Паризьку конвенцію про охорону

промислової власності, що регламентує захист винаходів, корисних моделей, промислових зразків і товарних знаків. Завдяки такій інтеграції угода TRIPS стала універсальним міжнародним інструментом, який визначає єдині правила охорони інтелектуальної власності в межах світової торговельної системи [34, с. 752].

Щодо механізмів правового захисту, передбачених TRIPS, угода містить чіткі положення про те, що країни-учасниці повинні забезпечувати ефективні та справедливі правові процедури для захисту інтелектуальних прав. Процедури повинні бути прозорими, недискримінаційними та не створювати зайвих бар'єрів для їх реалізації. Зокрема, держави зобов'язані передбачити можливість застосування тимчасових та превентивних заходів, що дозволяють оперативно реагувати на факти порушення інтелектуальних прав. Такі заходи можуть включати блокування підозрюваних товарів, тимчасові заборони на їх продаж, вилучення контрафактної продукції та накладення штрафів на правопорушників.

Умови розгляду спорів відповідно до TRIPS передбачають, що рішення мають прийматися неупередженими судовими органами на підставі об'єктивних доказів, поданих обома сторонами конфлікту. Важливим аспектом є те, що угода виключає можливість використання таємних доказів або засекречених правових процедур, оскільки це може створювати умови для корупційних дій та зловживань. Відповідно, суди повинні гарантувати справедливий розгляд справ, а всі процесуальні дії мають відповідати принципам прозорості та правової визначеності.

Отже, Угода TRIPS відіграє важливу роль у формуванні глобальної системи охорони інтелектуальної власності. Її норми спрямовані на уніфікацію стандартів захисту, зміцнення правової визначеності в міжнародній торгівлі та гарантування інтересів правовласників у різних країнах. Дотримання положень цієї угоди є обов'язковим для всіх держав-членів СОТ, що сприяє підвищенню рівня правового регулювання у сфері

інтелектуальної власності на світовому рівні та посиленню міжнародної співпраці в цій галузі [4, с. 459].

Угода TRIPS покликана забезпечити справедливий і дієвий захист прав інтелектуальної власності, ґрунтуючись на перевірених та об'єктивних доказах, які можуть бути оскаржені сторонами спору. Одним із ключових положень цього документа є визначення мінімальних процедурних стандартів, що гарантують ефективне впровадження заходів проти порушень інтелектуальних прав. Такі процедури не лише дають правовласникам можливість захищати свої права, а й передбачають механізми запобігання майбутнім порушенням. Крім того, судові та адміністративні органи отримують необхідні повноваження для зобов'язання порушників відшкодовувати завдані збитки, включаючи втрати прибутку, витрати на юридичний супровід та інші матеріальні й нематеріальні шкоди, спричинені незаконним використанням інтелектуальної власності.

Одним із важливих інструментів реалізації положень TRIPS є запровадження ефективних юридичних механізмів, спрямованих на припинення порушень та усунення їхніх наслідків. Компетентні органи країн-членів СОТ повинні мати можливість видавати приписи або судові накази щодо припинення незаконної діяльності, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності. Також угода передбачає обов'язкову конфіскацію контрафактної продукції, яка порушує права правовласників, а також вилучення обладнання та матеріалів, що використовувалися для її виробництва. Такі заходи спрямовані на зменшення збитків, спричинених незаконним обігом товарів, та на запобігання їх подальшому використанню в протиправній діяльності.

Країни-члени СОТ зобов'язані застосовувати комплексні юридичні заходи, що охоплюють цивільно-правові, кримінально-правові та адміністративні механізми для захисту інтелектуальних прав. Зокрема, вони повинні забезпечити можливість судового переслідування осіб, причетних до порушень, та накладення відповідних санкцій. Особлива увага приділяється

митному контролю, зокрема виявленню, затриманню та знищенню контрафактної продукції під час її ввезення чи вивезення [49, с. 54].

Особливу увагу в Угоді TRIPS приділено забезпеченню правовласникам можливості отримання компенсації за завдані їм збитки. Це зобов'язує країни-члени СОТ запроваджувати ефективні механізми стягнення як матеріальної, так і моральної шкоди з порушників, включаючи штрафи та відшкодування втрачених доходів, спричинених незаконним використанням об'єктів інтелектуальної власності.

Не менш важливим аспектом є необхідність оперативного реагування на факти порушення прав інтелектуальної власності. Угода TRIPS передбачає впровадження превентивних заходів, спрямованих на негайне припинення порушень та запобігання їх подальшому поширенню. До таких заходів належать арешт або конфіскація нелегально виготовленої продукції та обладнання, що застосовувалося для її виробництва. З метою підвищення ефективності правозахисних процедур ці дії можуть здійснюватися без попереднього повідомлення порушників, що значно зменшує ризик подальшого поширення контрафактної продукції на ринку.

Таким чином, Угода TRIPS є фундаментальним міжнародним правовим документом у сфері охорони інтелектуальної власності, який встановлює загальні вимоги до національних законодавств країн-членів СОТ. Її положення спрямовані на забезпечення рівних можливостей правового захисту для всіх власників інтелектуальних прав, створення ефективних механізмів притягнення порушників до відповідальності та запобігання незаконному використанню результатів творчої та наукової діяльності [23, с. 111].

Згідно з положеннями Угоди TRIPS, усі судові рішення щодо захисту прав інтелектуальної власності мають ухвалюватися незалежними та неупередженими суддями на основі наданих доказів. Це забезпечує об'єктивний і прозорий розгляд справ, виключаючи можливість упередженості чи зловживань. Одним із ключових принципів угоди є

заборона використання прихованих доказів або закритих процедур, які можуть обмежити право сторін на захист своїх інтересів. Крім того, TRIPS чітко визначає, що не допускається дискримінація за національною ознакою, що гарантує рівні можливості для всіх суб'єктів інтелектуальної власності незалежно від їхнього громадянства чи країни реєстрації.

Угода також передбачає додаткові вимоги щодо дотримання прав інтелектуальної власності, які охоплюють як матеріально-правові, так і процедурні аспекти їх реалізації. Вона встановлює базові стандарти, яких зобов'язані дотримуватися всі країни-члени СОТ, але залишає державам право самостійно визначати способи їх імплементації у власній правовій системі. Зокрема, TRIPS не передбачає обов'язкове створення спеціалізованих судових або адміністративних органів, які б займалися виключно питаннями інтелектуальної власності. Однак незалежно від обраного механізму захисту, він повинен відповідати мінімальним процедурним стандартам, визначеним у тексті угоди [50, с. 204].

Кожна країна – член СОТ має право самостійно визначати механізми захисту прав інтелектуальної власності, проте їхня ефективність повинна відповідати міжнародним стандартам, закріпленим в Угоді TRIPS. Це означає, що навіть якщо держава застосовує адміністративні процедури для врегулювання спорів у цій сфері, вона зобов'язана забезпечити справедливий, оперативний і доступний розгляд справ. Важливим є також надання потерпілим від порушень можливості звертатися до суду та використовувати ефективні правові засоби для захисту своїх інтересів.

Окремо слід наголосити на необхідності своєчасного та дієвого правозастосування, що є одним із ключових положень Угоди TRIPS. Це включає можливість застосування тимчасових або попередніх заходів для запобігання подальшим порушенням. Таким чином, система захисту інтелектуальної власності повинна бути не лише формально закріпленою в законодавстві, а й реально працюючою, здатною ефективно запобігати правопорушенням та притягати винних до відповідальності [51, с. 131].

Таким чином, міжнародні угоди, спрямовані на охорону та захист прав інтелектуальної власності, слугують основою для уніфікації правових систем на світовому рівні. Угода TRIPS встановлює єдині стандарти, які зобов'язують країни-члени СОТ забезпечувати ефективні, доступні та справедливі механізми правового захисту у своїх національних законодавствах. У поєднанні з Паризькою та Бернською конвенціями, а також нормами, розробленими ВОІВ, ці документи формують глобальну систему охорони інтелектуальної власності, що гарантує визнання та захист прав авторів, винахідників та інших правовласників у різних країнах.

Такий підхід не лише сприяє стабільності та розвитку інноваційної економіки, а й стимулює науково-технічний прогрес та культурний обмін між державами. Інтеграція міжнародних норм у національні правові системи дозволяє ефективно боротися з порушеннями, створювати сприятливі умови для творчої діяльності та забезпечувати належний захист інтелектуальних активів, що має особливе значення в умовах глобалізованого світу.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ

3.1. Захист прав на інтелектуальну власність в Україні: норми законодавства та механізми їх застосування

Можливість відстоювати свої права, інтереси та законні блага є невід'ємною ознакою правової держави, яка гарантує рівність усіх перед законом та забезпечує справедливе вирішення спорів. Відповідно до цивільного законодавства України, кожна особа має гарантоване право на захист своїх прав у разі їхнього порушення, заперечення або невизнання, що є важливим чинником підтримання правової стабільності в суспільстві. У разі виникнення порушень громадяни мають можливість звернутися до суду для захисту як немайнових, так і майнових прав та інтересів.

Однак забезпечення правової охорони прав інтелектуальної власності не обмежується лише судовим захистом, адже національне законодавство кожної держави, а також міжнародні правові норми передбачають різні способи правозахисту. Зокрема, ефективним засобом захисту є притягнення порушника до відповідальності, що означає необхідність відшкодування заподіяної шкоди та усунення наслідків порушення. Важливо зазначити, що така відповідальність може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер – від компенсації фінансових втрат до виконання певних зобов'язань відповідно до закону або угоди між сторонами.

Хоча судова система залишається основним засобом вирішення спорів, вона не є єдиним механізмом захисту прав. У сфері інтелектуальної власності широко використовуються альтернативні методи врегулювання конфліктів, зокрема медіація, третейський розгляд або переговори між сторонами. Такі підходи допомагають уникнути затяжних судових процесів, скоротити фінансові витрати та зберегти ділові відносини між учасниками конфлікту. Крім того, сторони можуть самотійно узгодити умови врегулювання спору,

наприклад, виплату компенсації за завдані збитки чи виконання певних зобов'язань, що дозволяє досягти справедливого розв'язання конфлікту без залучення державних судових органів [52, с. 250].

Отже, захист прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюється комплексно, охоплюючи як судові, так і позасудові механізми. Вибір конкретного способу врегулювання залежить від характеру порушення, його наслідків та готовності сторін до пошуку взаємовигідного рішення.

У розвинених країнах світу поряд із традиційними судовими процедурами широко застосовуються альтернативні методи вирішення спорів. Одним із найефективніших інструментів є медіація, яка дає змогу оперативно, конфіденційно та з мінімальними фінансовими витратами врегулювати конфлікт, уникаючи затяжних судових розглядів. Це має особливе значення у сфері інтелектуальної власності, де зволікання у вирішенні спорів може спричинити серйозні фінансові втрати або втрату конкурентних переваг.

На міжнародному рівні правове регулювання медіації залишається предметом активних обговорень. Країни прагнуть знайти оптимальний баланс між необхідністю державного контролю та створенням сприятливих умов для вільного розвитку цього механізму. Основними засадами правового регулювання медіації є мінімальне втручання держави, дотримання високих стандартів якості та надання сторонам конфлікту широких можливостей для самостійного врегулювання спору. Такий підхід сприяє зміцненню медіації як ефективного, гнучкого та доступного методу вирішення правових конфліктів [53, с. 128].

В Україні інститут медіації був офіційно закріплений у правовій системі відносно недавно, проте його перспективи у сфері інтелектуальної власності вже високо оцінюються експертами. Зокрема, передбачено, що медіатором може бути незалежна фізична особа з відповідною підготовкою та спеціальними знаннями. Важливою новацією стало надання нотаріусам

права виконувати функції медіатора, що відкриває додаткові можливості для досудового врегулювання спорів.

Медіація є ефективним інструментом не лише завдяки зниженню навантаження на судову систему, а й через свою швидкість та гнучкість. Це особливо актуально у випадках, що потребують оперативного вирішення. Наприклад, якщо правовласник виявляє порушення своїх прав на торговельну марку компанією, яка знаходиться в іншій частині світу, судовий процес може затягнутися на місяці або роки. У таких ситуаціях онлайн-медіація стає оптимальним рішенням, дозволяючи сторонам оперативно досягти компромісу без необхідності фізичної присутності.

Таким чином, медіація відіграє важливу роль у захисті прав інтелектуальної власності, доповнюючи традиційні судові механізми та сприяючи швидкому врегулюванню міжнародних спорів. Її розвиток та поширення свідчать про загальну тенденцію до спрощення правозастосовних процедур і підвищення ефективності захисту інтелектуальних прав у глобальному масштабі [54, с. 581].

На сучасному етапі розвитку Україна активно модернізує своє законодавство, щоб привести його у відповідність до міжнародних демократичних і правових стандартів. Особлива увага приділяється реформуванню сфери інтелектуальної власності, оскільки вона відіграє ключову роль у розвитку науки, культури, мистецтва та інноваційних технологій. У цьому контексті важливо детально аналізувати сучасні тенденції у сфері інтелектуального права, оцінювати чинне законодавство, виявляти його недоліки та пропонувати шляхи покращення механізмів правового захисту.

Одним із основних завдань є забезпечення ефективного захисту прав осіб, пов'язаних з авторством та інтелектуальною власністю. Законодавство України, яке регулює ці питання, базується на комплексному підході, що поєднує норми національного права з міжнародними зобов'язаннями.

Конституція України закладає фундаментальні принципи правового регулювання інтелектуальної власності. Так, стаття 41 гарантує право кожного володіти, користуватися та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності [2]. Це положення забезпечує базові гарантії для авторів та винахідників, сприяючи створенню сприятливого середовища для розвитку інновацій та творчості.

Стаття 54 Конституції України закріплює свободу літературної, художньої та технічної творчості, а також гарантує захист інтелектуальної власності, включаючи авторські права, моральні та матеріальні інтереси, пов'язані зі створенням та використанням об'єктів інтелектуальної діяльності [2]. Це підкреслює прагнення держави підтримувати творчий потенціал громадян і водночас запобігати неправомірному використанню результатів їхньої праці.

З огляду на значення інтелектуальної власності для економічного та соціального розвитку країни, удосконалення механізмів її правового захисту залишається одним із пріоритетних завдань для українських правників, законодавців та експертів. Це вимагає активного впровадження міжнародних стандартів, удосконалення національного законодавства та забезпечення ефективного застосування правових норм на практиці [55, с. 636].

Законодавче регулювання у сфері інтелектуальної власності відіграє ключову роль у формуванні сприятливого правового середовища для розвитку інновацій та творчої діяльності в країні. В умовах сучасного розвитку особливого значення набуває вдосконалення національного законодавства для створення ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності, що є важливою передумовою для поступу науки, технологій та культури.

Одним із пріоритетних напрямів реформування є приведення правової системи України у відповідність до норм і стандартів Європейського Союзу. Гармонізація національного законодавства з міжнародними вимогами сприятиме підвищенню рівня правового захисту у цій сфері. Важливим

завданням залишається створення сприятливих умов для спрощення, оптимізації та прискорення процедур набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності. Такі заходи сприятимуть зменшенню адміністративних перешкод та забезпеченню більшої доступності для заявників, що, своєю чергою, стимулюватиме активний розвиток наукової, технічної та творчої діяльності. Водночас державна політика має включати ефективний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності, а також координацію діяльності правоохоронних та контролюючих органів у боротьбі з їх порушеннями.

Міжнародний досвід свідчить, що одним із важливих кроків у вдосконаленні механізму правозастосування є створення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності. Такий суд дозволить забезпечити швидкий, професійний та об'єктивний розгляд справ, пов'язаних із захистом прав на інтелектуальну власність. Централізація розгляду таких спорів в одному судовому органі допоможе уникнути конфліктів юрисдикцій та значно підвищить ефективність судочинства у цій сфері.

Окрім вдосконалення судової системи, важливим напрямом правового захисту є розвиток альтернативних методів вирішення спорів. Зокрема, перспективним механізмом є медіація, яка дає змогу сторонам конфлікту дійти взаємовигідного рішення без необхідності довготривалого судового процесу. Застосування медіації у спорах щодо авторських прав, патентів та торговельних марок сприятиме зниженню навантаження на судову систему, забезпечуючи оперативне та менш витратне врегулювання конфліктів [44, с. 238].

Захист прав інтелектуальної власності в Україні є одним із ключових напрямів правового регулювання, що забезпечує належну охорону та реалізацію прав на результати інтелектуальної діяльності. Діюче законодавство містить комплекс норм і механізмів, спрямованих на запобігання порушенням, усунення їхніх наслідків та відновлення прав власників об'єктів інтелектуальної власності.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють цю сферу, є Конституція України [2], Цивільний кодекс України [5], Господарський кодекс України [56], Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [57], Закон України «Про авторське право і суміжні права» [13], а також міжнародні угоди, ратифіковані Україною. Серед них особливе значення мають Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [30] та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [19], які встановлюють міжнародні стандарти у цій сфері.

З огляду на цифровізацію економіки дедалі актуальнішими стають питання боротьби з піратством, незаконним використанням торговельних марок в Інтернеті та поширенням контрафактної продукції. Для ефективного вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, що охоплює як удосконалення законодавчої бази, так і підвищення рівня правової обізнаності серед підприємців, авторів та користувачів інтелектуальної власності.

Загалом, система захисту прав інтелектуальної власності в Україні перебуває в процесі вдосконалення та адаптації до міжнародних стандартів. Для подальшого розвитку цієї сфери необхідна ефективна взаємодія державних органів, судової системи, бізнесу та громадянського суспільства. Це дозволить створити стабільне правове середовище, що сприятиме розвитку інноваційної економіки та підвищенню конкурентоспроможності України на глобальному ринку [42].

Отже, для ефективного реагування на сучасні виклики у сфері інтелектуальної власності необхідно здійснити комплексне реформування системи її захисту. Важливими заходами є узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, створення спеціалізованого судового органу та розвиток альтернативних методів врегулювання спорів. Сукупність цих кроків сприятиме формуванню ефективної правової моделі, що відповідатиме сучасним потребам та забезпечуватиме надійний захист прав інтелектуальної власності.

3.2. Захист прав інтелектуальної власності в судах України

Формування правової держави в Україні потребує глибоких реформ, спрямованих на вдосконалення всіх сфер суспільного життя, зокрема судової системи, яка відіграє ключову роль у захисті прав і законних інтересів громадян. Проведення судової реформи в Україні передбачає комплексне оновлення судоустрою, удосконалення процесуальних механізмів і підвищення ефективності правосуддя. Всі ці заходи мають безпосередній вплив на захист прав інтелектуальної власності, що є важливою складовою правової системи будь-якої демократичної країни.

Ефективний правовий захист інтелектуальної власності є одним із пріоритетних завдань судової влади, оскільки саме суди розглядають спори, пов'язані з незаконним використанням об'єктів авторського права, патентних прав, торговельних марок, комерційних найменувань та інших результатів інтелектуальної діяльності. У сучасних умовах надійний судовий захист у цій сфері не лише забезпечує дотримання прав правовласників, а й сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату, стимулює розвиток інновацій і підтримує економічне зростання країни.

Згідно зі статтею 55 Конституції України [2], кожен громадянин має право на судовий захист своїх прав і свобод, що включає й питання інтелектуальної власності. Це положення гарантує рівні можливості для всіх учасників правовідносин у сфері судового захисту їхніх інтересів. Відтак, держава має забезпечити високий рівень розгляду таких справ шляхом підвищення кваліфікації суддів, створення спеціалізованих судових установ та вдосконалення законодавства для ефективного регулювання відносин у цій сфері [58, с. 101].

Розвиток судової практики у сфері інтелектуальної власності відіграє ключову роль у формуванні єдиних правозастосовних підходів та забезпеченні передбачуваності судових рішень. Запровадження спеціалізованих механізмів розгляду справ, створення профільних судових

інстанцій, а також удосконалення процедури доказування сприятиме швидшому та якіснішому вирішенню спорів. У цьому контексті особливого значення набуває узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, що передбачає імплементацію норм міжнародних угод та конвенцій у сфері інтелектуальної власності.

Отже, судова система відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав інтелектуальної власності відповідно до міжнародних стандартів правової охорони. Рівень судового захисту в цій сфері є показником загальної правової культури держави, її спроможності гарантувати справедливість, рівність перед законом та створювати сприятливі умови для розвитку науки, культури й інноваційних технологій.

Захист прав інтелектуальної власності в Україні залишається надзвичайно актуальним питанням, оскільки він безпосередньо впливає на розвиток економіки, науки та культури. Виклики сучасності, пов'язані з незаконним використанням об'єктів інтелектуальної власності, контрафактною продукцією, піратством та недобросовісною конкуренцією, вимагають ефективних правових механізмів реагування. У цьому контексті судова система України виконує важливу функцію забезпечення належного рівня правової охорони та захисту інтересів правовласників. Судовий розгляд справ, пов'язаних з інтелектуальною власністю, здійснюється в межах адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судочинства, що зумовлено специфікою правопорушень у цій сфері [43, с. 28].

Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 16 червня 2016 року [59], судова система України включає місцеві суди, апеляційні суди та Верховний Суд. Окрім цього, для підвищення ефективності розгляду справ у сфері інтелектуальної власності створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Ця спеціалізована судова установа спрямована на забезпечення єдності судової практики у справах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, що є

особливо важливим з огляду на складність та специфіку таких спорів. Однією з головних проблем у цій сфері залишається відсутність узгодженості судової практики, що виникає через розгляд справ різними судовими інстанціями, які нерідко ухвалюють суперечливі рішення.

Спори щодо інтелектуальної власності характеризуються значною складністю, оскільки вимагають не лише глибоких знань національного та міжнародного законодавства, а й розуміння технічних нюансів, що стосуються патентного права, авторських прав, промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності. У багатьох випадках розгляд таких справ потребує залучення експертів, що може суттєво ускладнити судовий процес і вплинути на його тривалість [558, с. 103].

Відсутність узгодженої судової практики у сфері інтелектуальної власності створює значні труднощі для належного захисту прав правовласників. Нерідко одні й ті самі норми законодавства трактуються судами різних інстанцій по-різному, що породжує правову невизначеність та ускладнює прогнозування судових рішень. Для вирішення цієї проблеми необхідно не лише посилити роль Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а й удосконалити правозастосовну практику через гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами та практикою Європейського суду з прав людини.

Таким чином, судова система України перебуває в процесі реформування, спрямованого на підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності. Серед ключових завдань – подальший розвиток діяльності спеціалізованих судових органів, забезпечення високого рівня професійної підготовки суддів, уніфікація судової практики та впровадження сучасних правових механізмів, які сприятимуть оперативному й справедливому вирішенню спорів у цій сфері.

З огляду на викладені аспекти, доцільним є розгляд конкретного прикладу судової практики щодо захисту прав інтелектуальної власності. У

цьому контексті варто звернути увагу на матеріали справи № 755/3751/22 від 20.06.2022 р. [60].

До Дніпровського районного суду м. Києва надійшла позовна заява від ОСОБА_1 до ТОВ «НІКА-ТРЕЙД» і ТОВ «Інтернет Інвест» щодо припинення порушення прав інтелектуальної власності на знак для товарів і послуг, а також зобов'язання вчинити відповідні дії. Позивач наполягав на забороні використання ТОВ «НІКА-ТРЕЙД» знака «ІНФОРМАЦІЯ_2» за свідоцтвом України № НОМЕР_1 від 10 травня 2018 року, зокрема в мережі Інтернет, у доменному імені «ІНФОРМАЦІЯ_1» та на пов'язаному вебресурсі. Відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу України, кожна особа має право звернутися до суду з метою захисту своїх порушених прав [61]. При цьому, згідно з Цивільним кодексом України, право інтелектуальної власності включає як особисті немайнові, так і майнові права на результати творчої діяльності, зокрема торговельні марки, що підлягають правовій охороні [5].

Суть позовних вимог ОСОБА_1 полягала в оскарженні незаконного використання ТОВ «НІКА-ТРЕЙД» знаків для товарів і послуг у межах господарської діяльності. Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України [61] та Господарського процесуального кодексу України [62], спори щодо інтелектуальної власності розглядаються в порядку господарського судочинства. До початку функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності такі справи підлягають розгляду судами відповідно до чинних правил юрисдикції. Господарські суди мають компетенцію вирішувати спори, що стосуються використання об'єктів інтелектуальної власності у комерційному обігу, включаючи визнання недійсності документів, що підтверджують права на такі об'єкти. Згідно з нормами ЦПК України [61], якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, суддя має правові підстави для відмови у відкритті провадження.

Оскільки позовні вимоги ОСОБА_1 стосувалися неправомірного використання відповідачами знаків для товарів і послуг у господарській діяльності, розгляд справи належав до юрисдикції господарського суду згідно з нормами ГПК України [62]. Відповідно до статті 7 Закону України «Про судовий збір» [63], у разі відмови у відкритті провадження сплачена сума судового збору підлягає поверненню. Керуючись статтями 186, 259-260 ЦПК України, суд ухвалив рішення про відмову у відкритті провадження у цивільній справі за позовом ОСОБА_1 [61].

Аналізуючи матеріали справи № 755/3751/22 [60], можна дійти такого висновку. У межах цього судового розгляду було встановлено, що спір щодо порушення прав інтелектуальної власності на знак для товарів і послуг підлягає розгляду в господарському суді. Це пояснюється тим, що вимоги позивача безпосередньо стосуються господарської діяльності відповідачів. Відповідно до норм чинного законодавства України, зокрема положень Господарського процесуального кодексу [62], подібні спори мають розглядатися Вищим судом з питань інтелектуальної власності або, до початку його функціонування, іншими компетентними господарськими судами.

Ця справа демонструє важливість правильного визначення юрисдикції судових спорів у сфері інтелектуальної власності. Українська судова система гарантує захист прав і законних інтересів власників об'єктів інтелектуальної власності, однак ефективність цього захисту значною мірою залежить від дотримання процесуальних норм і правильного вибору судової інстанції. У цьому випадку суд відмовив у відкритті провадження в порядку цивільного судочинства, що не позбавляє позивача права на судовий захист, а лише вказує на необхідність звернення до відповідного господарського суду.

Таким чином, ця справа є показовим прикладом послідовного застосування норм законодавства та відображає чинну судову практику щодо визначення юрисдикції спорів про захист прав інтелектуальної власності в Україні. Вона підкреслює значущість реформування судової системи та

чіткого розмежування компетенції судів для забезпечення належного розгляду таких справ.

Розглядаючи питання особливостей судової практики щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні, слід зазначити, що інтелектуальна власність є одним із ключових чинників розвитку національної економіки, науки та культури, що впливає на конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні. В умовах активного розвитку цифрових технологій, глобалізації ринків та зростання обсягів міжнародної торгівлі значення ефективного захисту прав інтелектуальної власності постійно посилюється. Відтак, правове регулювання цієї сфери має відповідати сучасним викликам і забезпечувати ефективний механізм охорони та захисту прав правовласників.

Належний рівень охорони інтелектуальної власності потребує вдосконалення національного законодавства, зокрема у процесуальній сфері, що дозволить підвищити ефективність як судового, так і позасудового захисту. Необхідність змін у законодавстві зумовлена потребою в оперативності та ефективності правозастосовної практики, що сприятиме швидкому реагуванню на порушення прав інтелектуальної власності та їх належному відновленню. Крім того, важливим аспектом є гармонізація законодавства України з міжнародними стандартами, зокрема з положеннями Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [30], директивами та регламентами Європейського Союзу, а також іншими міжнародними актами, що регулюють цю сферу [55, с. 636].

У контексті євроінтеграції України особливу увагу слід приділяти гармонізації національного законодавства з європейськими правовими нормами. Це сприятиме зміцненню правового захисту українських правовласників, забезпеченню більш простого доступу до міжнародних механізмів захисту прав, а також активізації інноваційної діяльності.

Одним із ключових кроків у цьому напрямі є реформування судової системи та створення спеціалізованих судових органів, що дозволить підвищити професійну компетентність суддів у сфері інтелектуальної

власності й сприятиме формуванню послідовної та передбачуваної судової практики. Крім того, вдосконалення правового регулювання має включати розширення можливостей для застосування альтернативних методів вирішення спорів, зокрема медіації та третейського розгляду. Такі механізми є дієвими для оперативного та економічно ефективного врегулювання конфліктів без необхідності тривалого судового процесу. Запровадження альтернативних способів вирішення спорів дозволить знизити навантаження на судову систему, підвищити рівень правової визначеності та зменшити кількість суперечок між суб'єктами інтелектуальної власності [64, с. 11].

Отже, ефективний захист прав інтелектуальної власності потребує комплексного підходу, який включає реформування судової системи, удосконалення процесуального законодавства, адаптацію нормативно-правової бази до міжнародних стандартів та розвиток альтернативних методів вирішення спорів. Лише системна та послідовна робота в цьому напрямі сприятиме належному правовому захисту правовласників, стимулюватиме інноваційну діяльність і сприятиме зміцненню економічного потенціалу країни.

3.3. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав на інтелектуальну власність

У сучасних умовах забезпечення ефективного правового захисту інтелектуальної власності в Україні є не лише внутрішнім пріоритетом, а й міжнародним зобов'язанням держави. В епоху глобалізації, стрімкого розвитку інформаційних технологій, цифрових платформ та транснаціональних ринків охорона інтелектуальних прав набуває міжнародного характеру, виходячи за межі національного регулювання. Як частина світової економічної спільноти, Україна повинна адаптувати своє законодавство до міжнародних стандартів, закріплених у відповідних угодах, конвенціях та договорах, учасницею яких вона є.

Гармонізація вітчизняного законодавства із загальноприйнятими міжнародними нормами є не лише вимогою зовнішніх партнерів, а й важливим чинником для ефективного функціонування інноваційного ринку та захисту прав громадян на творчу діяльність. Охорона інтелектуальних активів і стимулювання розвитку передових технологій створюють основу для формування конкурентоспроможної економіки, що базується на знаннях, креативності та підприємстві. Впровадження міжнародних підходів у сфері інтелектуальної власності сприяє залученню інвестицій, розвитку науки й культури, а також гарантує правову визначеність для авторів, винахідників і підприємців.

Сучасні виклики, зокрема зростання цифрового піратства, незаконне використання авторських творів, поширення контрафактної продукції та порушення прав на торговельні марки, вимагають від держави не лише оновлення законодавчої бази, а й розбудови ефективних механізмів контролю та правозастосування. У цьому контексті ключову роль відіграє судова система, яка повинна оперативно й ефективно вирішувати спори у сфері інтелектуальної власності, забезпечуючи реальний захист прав та законних інтересів правовласників [65].

Забезпечення ефективного захисту інтелектуальної власності є одним із ключових напрямів державної політики, що визначає перспективи розвитку України як інноваційної держави. Це передбачає не лише вдосконалення законодавства, а й підвищення рівня правової культури серед громадян, представників бізнесу та державних інституцій. Освітні ініціативи у сфері інтелектуальної власності, підвищення обізнаності авторів та правовласників, а також створення прозорих і доступних механізмів реєстрації та захисту прав сприятимуть покращенню ситуації в цій сфері.

Таким чином, гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами є не лише актуальною вимогою часу, а й необхідною умовою для захисту прав громадян, стимулювання інноваційного розвитку та інтеграції України у світову економічну систему. Лише за умови

ефективного правозастосування, чіткої судової практики та активної державної підтримки можна досягти високого рівня правової охорони інтелектуальної власності, що стане основою для довгострокового економічного зростання та соціального прогресу країни.

Особливу увагу варто приділити гармонізації українського законодавства зі стандартами Європейського Союзу, що є важливим кроком на шляху інтеграції України до європейської правової системи. Цей процес передбачає імплементацію положень директив і регламентів ЄС, проте способи їх впровадження суттєво різняться.

Регламенти ЄС підлягають прямому застосуванню без змін, тоді як директиви надають державам-членам певну свободу щодо вибору механізмів імплементації. Така гнучкість може створювати правову невизначеність, особливо з огляду на відсутність чіткого визначення понять «адаптація» та «гармонізація» в українському законодавстві. Це, своєю чергою, ускладнює процес узгодження національних правових норм із міжнародними стандартами та може призводити до правових колізій.

Однією з основних проблем залишається розрив між рівнем розвитку правозастосовної практики в Україні та країнах ЄС. Наприклад, імплементація положень Директиви ЄС 2019/790 у новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» [13] передбачає детальне регулювання механізмів захисту авторських прав у цифровому середовищі. Водночас ефективне виконання цих норм потребує високого рівня професійної підготовки відповідних державних органів, зокрема Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. Обмеженість технічних і фінансових ресурсів значно ускладнює реалізацію цих завдань, що потребує подальшого вдосконалення інституційних механізмів і посилення підтримки з боку держави [66, с. 239].

Однією з ключових проблем у сфері інтелектуальної власності є необхідність одночасного оновлення значного обсягу нормативно-правових актів. Зміни стосуються авторського права, товарних знаків, промислових

зразків, патентного законодавства та заходів щодо протидії порушенням у цій сфері. В умовах війни цей процес стає ще складнішим через обмеженість фінансових і кадрових ресурсів. Водночас, міжнародні зобов'язання України вимагають продовження реформ, що змушує державу шукати баланс між нагальними викликами воєнного часу та стратегічним курсом на європейську інтеграцію.

Важливою частиною цих реформ є врахування успішного міжнародного досвіду, який може слугувати основою для модернізації правової системи. Зокрема, в країнах ЄС активно впроваджуються сучасні механізми регулювання, такі як інтерактивний доступ до об'єктів авторського права та ефективні методи боротьби з цифровим піратством. Однак, попри офіційну імплементацію європейських норм, їх практичне застосування в Україні стикається з низкою труднощів, зокрема недосконалістю технічної інфраструктури та недостатнім досвідом у сфері правозастосування.

Ще одним викликом у процесі міжнародної гармонізації є побоювання щодо можливого обмеження національного суверенітету у правовому регулюванні. Це питання особливо актуальне, коли адаптація міжнародних норм передбачає кардинальні зміни в усталених механізмах правозастосування та перегляд функцій державних органів. Деякі реформи викликають спротив як серед представників державних структур, так і в бізнес-середовищі, оскільки вони можуть призвести до збільшення адміністративного навантаження або посилення державного контролю.

Попри всі труднощі, Україна досягла суттєвого прогресу у процесі гармонізації національного законодавства зі світовими стандартами у сфері інтелектуальної власності. Проте залишаються системні проблеми, які потребують подальшого вирішення для забезпечення ефективного правового захисту та розвитку інноваційної діяльності [65].

Для ефективного впровадження реформ у сфері інтелектуальної власності необхідний комплексний підхід, що включає не лише оновлення

законодавчої бази, а й посилення інституційної спроможності державних органів. Лише за умови належного фінансування, узгодженої взаємодії між державними структурами та правової прозорості для всіх учасників ринку можна досягти високого рівня захисту інтелектуальної власності. Це стане важливим чинником економічного зростання України та сприятиме її інтеграції до європейського правового простору.

Захист прав інтелектуальної власності в Україні є одним із пріоритетних напрямів державної політики, що відіграє ключову роль у процесі євроінтеграції. Це питання має стратегічне значення, оскільки безпосередньо впливає на розвиток економіки, залучення інвестицій та міжнародну співпрацю.

Особливу увагу цьому питанню приділено в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає поступову адаптацію українського законодавства до європейських стандартів. Оскільки правові норми ЄС у сфері інтелектуальної власності відповідають міжнародним вимогам, їхнє впровадження сприятиме зміцненню правової визначеності та підвищенню ефективності механізмів захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Це, у свою чергу, дозволить державі закріпити свої позиції на міжнародній арені та створити сприятливе середовище для розвитку інноваційної економіки.

У листопаді 2019 року Кабінет Міністрів України затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, який містив понад 130 завдань, спрямованих на вдосконалення системи охорони інтелектуальної власності [67]. Цей документ визначив ключові напрямки реформ, зокрема гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, посилення механізмів захисту прав інтелектуальної власності та створення відповідної інституційної бази для їх реалізації. Основні зобов'язання за цим планом мали бути виконані до кінця 2023 року.

Оцінку досягнутого прогресу було представлено в офіційному Звіті уряду щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Оприлюднені в ньому результати викликали активні дискусії щодо рівня виконання запланованих заходів, їхньої ефективності та реального впливу на систему правової охорони інтелектуальної власності. Одним із ключових питань стало визначення відсотка виконаних зобов'язань та відповідності змін у законодавстві очікуванням європейських партнерів.

Попри значні зусилля, процес гармонізації залишається складним і багатовимірним. Окрім формального оновлення нормативної бази, необхідно вдосконалити правозастосовні механізми, посилити інституційну спроможність відповідних державних органів, а також підвищити рівень обізнаності бізнесу та правовласників щодо захисту їхніх прав. Успішна реалізація цих заходів дозволить не лише виконати міжнародні зобов'язання України, а й створити ефективну систему правової охорони інтелектуальної власності, що відповідатиме сучасним світовим стандартам та сприятиме розвитку інноваційного потенціалу країни [68, с. 87].

Кожна держава розробляє власну національну стратегію розвитку інтелектуальної власності, що є невід'ємною складовою державної політики у сфері науки, технологій та інновацій. В Україні цей документ визначає актуальний стан системи інтелектуальної власності, ключові стратегічні напрями та основні завдання, які необхідно реалізувати для забезпечення ефективного її функціонування. Також стратегія охоплює питання фінансового та матеріально-технічного забезпечення, механізми моніторингу та оцінки ефективності впровадження, а також прогнозовані результати, які сприятимуть зміцненню конкурентоспроможності економіки.

В умовах глобалізації та жорсткої ринкової конкуренції Україна визначає інноваційний розвиток як пріоритетний напрям економічного зростання. Враховуючи науковий, технічний та інтелектуальний потенціал країни, саме цей шлях є найбільш перспективним і практично безальтернативним. Світові тенденції свідчать про поступовий перехід розвинених держав від індустріальної економіки до постіндустріальної, в якій основними рушійними силами є знання, інформаційні технології та

інновації. У цьому контексті створення ефективної системи охорони, захисту та комерціалізації інтелектуальної власності стає одним із ключових факторів економічного розвитку.

Національна стратегія у сфері інтелектуальної власності спрямована на формування такої моделі правового, інституційного та соціального регулювання, яка відповідатиме міжнародним стандартам і сприятиме створенню, захисту та ефективному використанню інтелектуального потенціалу країни. Це, своєю чергою, забезпечить перехід до економіки, орієнтованої на знання та інновації, що підвищить її конкурентоспроможність.

Серед основних завдань стратегії – удосконалення законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності, спрощення процедур набуття правової охорони для винаходів, корисних моделей, товарних знаків, промислових зразків, географічних зазначень та авторських прав. Окрему роль відіграє підвищення рівня правової обізнаності населення та формування культури поваги до прав інтелектуальної власності.

Особлива увага приділяється розвитку освіти у сфері інтелектуальної власності, що сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних працювати за міжнародними стандартами. Крім того, розширення міжнародного співробітництва є важливим стратегічним напрямом, адже інтеграція національної системи інтелектуальної власності у світовий правовий простір дозволить Україні переймати передовий досвід та ефективніше захищати інтереси вітчизняних авторів і винахідників [65].

Окремим важливим напрямом реалізації стратегії є розробка механізмів утилізації виробів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Це стосується, зокрема, технологічних інновацій, промислової продукції, фармацевтичних засобів та інших товарів, строк використання яких обмежений і які потребують ефективних екологічних підходів до переробки або утилізації. Врахування цих аспектів у Національній стратегії у сфері інтелектуальної власності сприятиме формуванню комплексної правової та

інституційної бази, яка стимулюватиме розвиток науки, технологій, інновацій та підприємництва.

Ефективне впровадження стратегії дозволить Україні значно підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародному рівні, залучити інвестиції та посилити позиції в глобальній економіці знань.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стало важливим етапом у стратегічному реформуванні країни та її інтеграції у світову економічну систему. Одним із ключових векторів цієї інтеграції є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема у сфері захисту прав інтелектуальної власності [46, с. 54].

З огляду на глобальні тенденції розвитку економіки знань та інноваційних технологій, приведення українського законодавства у відповідність до європейських стандартів є необхідною умовою для належного захисту прав українських авторів, винахідників, підприємців та інвесторів. Процес гармонізації включає адаптацію нормативно-правових актів, що регулюють сферу інтелектуальної власності, до вимог Європейського Союзу. Це передбачає імплементацію положень директив і регламентів ЄС, які встановлюють високі стандарти у сфері охорони авторського права, патентного захисту, реєстрації та використання торговельних марок, промислових зразків, географічних зазначень та інших об'єктів інтелектуальної власності.

Регламенти ЄС мають пряму дію і є обов'язковими до виконання в національному законодавстві, тоді як директиви надають певну гнучкість у виборі механізмів їх реалізації, що може спричиняти труднощі у правозастосовній практиці. Однією з основних проблем гармонізації є необхідність комплексного оновлення значної кількості нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності.

Практична імплементація положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стикається з низкою викликів, зокрема з недостатньою інституційною

спроможністю державних органів, недосконалістю механізмів правозастосування та недостатнім рівнем обізнаності суспільства щодо захисту інтелектуальних прав.

Важливим кроком у цьому процесі стало ухвалення нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» [13], який відповідає вимогам Директиви ЄС 2019/790 щодо авторського права в цифровому середовищі. Проте для його ефективного застосування необхідні подальші зміни в інших нормативних актах, а також підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, суддів, правозахисників та представників бізнесу.

Особливу увагу слід приділити розвитку інституцій, що відповідають за захист прав інтелектуальної власності. В Україні функціонує Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, який займається реєстрацією та правовим захистом відповідних об'єктів. Однак для ефективного виконання своїх функцій цей орган потребує додаткових ресурсів, включаючи технологічну, фінансову та кадрову підтримку.

Важливим аспектом є також розширення міжнародного співробітництва та активна взаємодія з європейськими структурами, такими як Європейське патентне відомство та Відомство інтелектуальної власності ЄС.

Крім того, гармонізація законодавства потребує впровадження дієвих механізмів боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, зокрема з піратством в Інтернеті та незаконним використанням торговельних марок. У країнах ЄС за такі правопорушення передбачено суворі санкції, тоді як в Україні відповідальність у цій сфері все ще недостатньо ефективна. Це створює передумови для зловживань і завдає значних збитків авторам і правовласникам [68, с. 89].

Отже, приведення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності у відповідність до європейських стандартів є ключовим етапом на шляху інтеграції України до ЄС та формування сучасної економіки, орієнтованої на знання та інновації. Завдяки використанню модернізаційних

можливостей, які надає Угода про асоціацію, Україна зможе вибудувати ефективну систему правової охорони інтелектуальної власності. Це сприятиме залученню інвестицій, стимулюватиме розвиток науки й технологій, а також зміцнить позиції країни у світовій економічній спільноті.

ВИСНОВКИ

При написанні роботи відповідно до мети дослідження та поставлених завдань було сформульовано наступні висновки.

Міжнародне право інтелектуальної власності являє собою комплексну систему норм, що регулює відносини, пов'язані зі створенням, використанням і захистом результатів інтелектуальної діяльності на глобальному рівні. Його формування розпочалося наприкінці XIX століття і продовжує динамічно розвиватися завдяки діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності та Світової організації торгівлі. Важливим аспектом є гармонізація національних законодавств, що сприяє уніфікації підходів до захисту інтелектуальних прав і полегшує міжнародну комерціалізацію інновацій.

Розвиток цифрових технологій створює нові виклики у сфері охорони інтелектуальної власності, вимагаючи адаптації правових механізмів до сучасних реалій. Ефективне функціонування міжнародної системи інтелектуальної власності забезпечує баланс між правами авторів і суспільними інтересами, стимулює інновації та сприяє технологічному прогресу.

Об'єкти інтелектуальної власності поділяються на кілька основних категорій: авторські та суміжні права, промислова власність, сорти рослин і породи тварин, а також засоби індивідуалізації учасників господарської діяльності. Інтелектуальна власність охоплює правові, економічні, управлінські та інституційні аспекти, що забезпечують її комплексне регулювання. Життєвий цикл таких об'єктів включає стадії створення, реєстрації, комерціалізації та, у перспективі, переходу в суспільне надбання.

Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні ґрунтується на положеннях Цивільного кодексу, спеціалізованих законах і міжнародних угодах, ратифікованих Верховною Радою України. Актуальна класифікація

об'єктів інтелектуальної власності спрямована на вдосконалення механізмів правового захисту інновацій та формування сприятливого науково-технологічного середовища в умовах глобалізації та інтеграції України в європейський правовий простір.

Суб'єкти права інтелектуальної власності поділяються на первинних і похідних залежно від їхнього зв'язку з результатами інтелектуальної діяльності. Первинними суб'єктами є фізичні особи, які безпосередньо створюють інтелектуальні продукти та мають як особисті немайнові, так і майнові права на свої твори. Натомість похідні суб'єкти, до яких належать як фізичні, так і юридичні особи, отримують виключно майнові права на підставі законодавства, договорів чи інших правових механізмів. У контексті цифрових технологій особливу увагу приділяють питанням ідентифікації авторства та захисту прав творців, що регламентується Законом України «Про авторське право і суміжні права». Чітке розмежування суб'єктів права інтелектуальної власності сприяє справедливому розподілу прав між творцями та користувачами, забезпечуючи ефективний правовий захист і раціональне використання інтелектуальних ресурсів.

Міжнародний захист інтелектуальної власності базується на ключових міжнародних угодах, серед яких особливу роль відіграють Паризька конвенція про охорону промислової власності та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Вагоме значення має діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), заснованої у 1967 році, яка розробила Договір про авторське право, спрямований на адаптацію правового захисту до викликів цифрової епохи. Вирішення міжнародних спорів у сфері інтелектуальної власності часто здійснюється через арбітражні механізми, особливо в транскордонних справах, хоча їх ефективність залежить від особливостей національних правових систем. Для України, яка має потужний науково-технічний потенціал, створення сучасної системи захисту прав інтелектуальної власності відповідно до міжнародних

стандартів є важливим чинником економічної стабільності, стимулювання інновацій та залучення інвестицій.

Світова система регулювання інтелектуальної власності функціонує завдяки діяльності міжнародних організацій, зокрема Всесвітньої організації інтелектуальної власності та Світової організації торгівлі, які спільно формують глобальні механізми правового захисту. Основні принципи міжнародного права в цій сфері ґрунтуються на Загальній декларації прав людини, яка закріплює право кожної особи на захист моральних і матеріальних інтересів, що впливають із наукової, літературної чи художньої діяльності. Важливими інструментами міжнародної охорони інтелектуальних прав є багатосторонні угоди, такі як Паризька та Бернська конвенції, Римська конвенція та Угода ТРІПС, що сприяють гармонізації національних законодавств.

Для України активна участь у міжнародних договорах та імплементація їх положень у національне законодавство є ключовими кроками для забезпечення ефективного захисту прав вітчизняних авторів і винахідників на глобальному рівні. Впровадження міжнародних стандартів посилює правові механізми боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності, що сприяє формуванню інноваційної та конкурентоспроможної економіки країни.

Охорона прав інтелектуальної власності стикається з різноманітними порушеннями, серед яких поширеними є піратство, контрафакція, незаконне використання патентів, комерційних таємниць і плагіат. Такі дії завдають значної шкоди правовласникам та підривають ефективність правового регулювання. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах розвитку цифрових технологій та Інтернету, які суттєво полегшили доступ до контенту, ускладнивши водночас контроль за дотриманням авторських прав. Це сприяло зростанню кіберзлочинності у сфері інтелектуальної власності. Протидія таким порушенням потребує комплексного підходу, що включає правові механізми швидкого реагування, зокрема запровадження

попереджувальних заходів, арешт контрафактної продукції та знищення засобів її виготовлення. Вирішальним чинником ефективного захисту є міжнародна співпраця, посилення правового регулювання та застосування суворих санкцій до порушників. Контрафакція та піратство залишаються глобальними викликами, що вимагають скоординованих дій урядів, міжнародних організацій, власників прав та споживачів, спрямованих на зменшення рівня правопорушень і підвищення рівня правової охорони інтелектуальної власності у світі.

Захист прав інтелектуальної власності є важливою складовою правової системи, що сприяє сталому розвитку науки, культури та технологій. Судовий механізм відіграє ключову роль у відновленні порушених прав, передбачаючи як цивільно-правові, так і кримінально-правові заходи відповідальності. Ефективність правозахисту визначається не лише якістю законодавчого регулювання, а й практикою його застосування, а також здатністю судових органів швидко та справедливо вирішувати відповідні спори. Особливо актуальним є питання правового захисту в цифровому середовищі, де швидкість поширення інформації створює додаткові загрози для правовласників. Покращення судового контролю, розширення міжнародної співпраці та використання сучасних технологій сприятимуть підвищенню рівня захисту інтелектуальних прав.

Угода TRIPS є основним міжнародним документом, що визначає стандарти охорони прав інтелектуальної власності для країн-членів Світової організації торгівлі. Її впровадження в національні правові системи сприяє гармонізації законодавства та забезпеченню ефективного захисту правовласників. Основна мета TRIPS – створення прозорих і справедливих механізмів правозастосування, що дають змогу ефективно реагувати на порушення інтелектуальних прав. Серед її ключових положень – юридичні механізми захисту, що включають судові та адміністративні заходи, а також митний контроль для запобігання поширенню контрафактної продукції. Таким чином, TRIPS відіграє важливу роль у міжнародному правовому

регулюванні, сприяючи формуванню єдиної системи охорони інтелектуальної власності.

В Україні захист прав інтелектуальної власності є важливим напрямом правової політики, спрямованим на забезпечення дотримання прав авторів, винахідників та інших правовласників. Національне законодавство передбачає широкий спектр правових механізмів, що охоплюють як судові, так і позасудові процедури, які дозволяють оперативно реагувати на порушення. Важливу роль відіграє інститут медіації, який забезпечує швидке, конфіденційне та економічно вигідне врегулювання спорів, запобігаючи тривалим судовим процесам. Окрім традиційних методів правозахисту, значне значення має адаптація національного законодавства до міжнародних стандартів, що сприяє його гармонізації з європейськими та світовими тенденціями. Подальший розвиток правового регулювання інтелектуальної власності в Україні має враховувати сучасні виклики, особливо в галузі цифрових технологій та авторського права в онлайн-просторі. Удосконалення законодавчих норм, розширення альтернативних методів вирішення спорів та підвищення рівня правової обізнаності населення сприятиме зміцненню захисту суб'єктів інтелектуальної власності. Комплексний підхід до охорони інтелектуальних прав дозволить створити ефективну систему їх захисту відповідно до міжнародних стандартів та сприятиме розвитку інноваційного середовища в Україні.

Судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні законності, справедливості та захисту інтересів правовласників. Вдосконалення цього процесу значною мірою залежить від судової реформи, спрямованої на підвищення ефективності судової системи, покращення професійної підготовки суддів та уніфікацію судової практики. Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності стало важливим кроком у формуванні єдиних підходів до розгляду спорів у цій сфері. Водночас проблеми неоднорідності судової практики та складність розгляду таких справ вимагають подальших реформ, включаючи гармонізацію

законодавства з міжнародними стандартами. Залучення експертів, впровадження сучасних правових механізмів та вдосконалення процедури доказування сприятимуть швидшому та ефективнішому вирішенню спорів. Судова практика у сфері інтелектуальної власності безпосередньо впливає на інвестиційну привабливість країни, розвиток науки, культури та технологічних інновацій. Таким чином, подальше вдосконалення системи судового захисту інтелектуальних прав є необхідною умовою для розбудови правової держави та стимулювання економічного зростання України.

Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав інтелектуальної власності є пріоритетним напрямом правової політики України, що визначає її перспективи інтеграції до європейського та світового правового простору. Узгодження національних норм із міжнародними стандартами зміцнює правову охорону інтелектуальної власності, сприяє розвитку інноваційної діяльності та залученню інвестицій. Водночас цей процес супроводжується викликами, серед яких необхідність оновлення нормативної бази, вдосконалення механізмів правозастосування та подолання розбіжностей між українською та європейською судовою практикою. Важливим завданням є створення ефективних інституційних механізмів імплементації прийнятих норм, що потребує належного ресурсного забезпечення та підготовки фахівців. Крім того, підвищення рівня правової обізнаності громадян щодо захисту інтелектуальних прав сприятиме зниженню рівня правопорушень у цій сфері. Незважаючи на виклики, імплементація європейських стандартів у сфері інтелектуальної власності відкриває нові можливості для модернізації правової системи та розвитку економіки знань. Лише системний підхід до гармонізації законодавства дозволить забезпечити ефективний захист інтелектуальних прав і сприятиме довготривалому економічному розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чибісов Д. М. Охорона прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації торгівлі: автореф. на дис. ... канд. юр. наук. 12.00.11. Одеська Юридична Академія. Одеса, 2017. 23 с.
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Михайлів М. Права інтелектуальної власності як об'єкт міжнародних спадкових відносин. *Юридичний вісник*. 2020. №. 3. С. 125-134.
4. Вольтобрісов А. В., Степаненко К. В. Поняття права інтелектуальної власності в міжнародному праві. The 2 nd International scientific and practical conference “Science and technology: problems, prospects and innovations”(November 17-19, 2022) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2022. 837 p.
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики: Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 21 грудня 2023 р. Львів –Торунь : Liha-Pres, 2023. 272 с.
7. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності: автореф. на дис.... канд. юрид. наук. 2021. Т. 12. №. 3. 23 с.
8. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко, О.Я. Юрчишин та ін. ; за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко ; Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 356 с.
9. Ізбаш О.О. Міжнародні аспекти захисту міжнародних прав. *Lex Portus*. 2018. № 2. С. 79-94.

10. Михайлів М.О. Права інтелектуальної власності як об'єкт міжнародних спадкових відносин. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 125-134.
11. Дацко К. П. Об'єкти права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я. *Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки*. 2018. №. 7. С. 316-324.
12. Андріяш В. Особливості та види об'єктів інтелектуальної власності. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. №. 5 (65). С. 5-10.
13. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
14. Аврамова О. Є. Система суб'єктів права інтелектуальної власності в умовах становлення кіберпростору. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUIA*. 2022. № 2 (97). С. 39-47.
15. Пашенко О., Хоменко В. Основні принципи і методи комерціалізації інтелектуальної власності. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності*. 2023. С. 293-297.
16. Тимошенко Є. А. Штучний інтелект як суб'єкт права інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 328-332.
17. Загальна декларація прав людини : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
18. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 : станом на 25 груд. 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
19. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Конвенція Всесвіт. орг. інтелект. власності від 24.07.1971 : станом на 31 трав. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
20. Тарнопольська І. П., Коваль О. М. Юридичні особи як суб'єкти права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2019. Т. 1, вип. 58. С. 137-139.

21. Сендецька І. Міжнародно-правові засади охорони результатів інтелектуальної власності. *XX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації»*. Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2023. С. 1016-1020.

22. Орехова А. О. Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності «Міжнародне право». Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 79 с.

23. Юрченко С. М., Сможан А. А. Особливості захисту авторського права в міжнародному приватному праві. *Молодий вчений*, 2018. № 4 (56) С. 108-113.

24. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року : Договір Всесвіт. орг. інтелект. власності від 20.12.1996 : станом на 20 верес. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text

25. Савліва Н. О. Особливості охорони авторського права в міжнародному приватному праві. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції*. Національний авіаційний університет. Київ, 2023. С. 517-520.

26. Кілініченко Є. В. Суб'єкти захисту прав інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: спец. 081 - право / наук. кер. Е. Д. Янішевська. Суми: Сумський державний університет, 2020. 92 с.

27. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

28. Бабалунга О. М. Міжнародний комерційний арбітраж та право інтелектуальної власності. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.практ. конф.

(м. Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 717-718.

29. Сікун М. В., Безручко І. О., Полатай В. Ю. Міжнародно-правова охорона авторських прав. Основні міжнародні угоди щодо охорони авторських та суміжних прав. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс*. 2022. С. 100-101.

30. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994 : станом на 6 груд. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

31. Золотар А. С. Захист прав на інтелектуальну власність в цифровому середовищі : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ, 2023. 193 с.

32. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text

33. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року : Конвенція Орг. об'єдн. націй з питань освіти, науки та культури від 06.09.1952 : станом на 23 груд. 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text

34. Позняков С. П., Маньгора Т. В. Світові стандарти у сфері інтелектуальної власності: міжнародні договори та угоди. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2024. № 3 (21). С. 748-460.

35. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 26.10.1961 : станом на 20 верес. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text

36. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 року (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 29.10.1971 : станом на 15 черв. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text

37. Бошицький Ю. Л. Інноваційні перспективи України в контексті оптимізації правової охорони інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2018. №. 4. С. 201-209.

38. Інтелектуальна власність та авторське право: методичні рекомендації з дисципліни для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 12 Інформаційні технології спеціальності 126 Інформаційні системи та технології ОПП «Управління ІТ проєктами» / Уклад.: Олена ПОПАДИЧ, Ігор ЛЯХ, Василь КУТ. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 79 с.

39. Штиршов О. М., Сухорукова А. Л. Правові аспекти відповідальності у сфері порушення прав інтелектуальної власності: світовий досвід. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 17. С. 867-904.

40. Струтинський К.А. Плагіат як один із видів порушення права інтелектуальної власності. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції: у 2-х ч. (м. Суми, 23-24 травня 2019 р.) / редкол.: А.М. Куліш, О.М. Резнік. Суми: СумДУ, 2019. Ч.1. С. 207-209.

41. Павличенко А., Пащенко О., Медведовська Т., Вишньова В. Самоосвіта студентів закладів вищої освіти та її роль у процесі професійної підготовки фахівців в умовах цифровізації освіти. *Grail of Science*. № 24. 2023. С. 590-594.

42. Костюченко О. М. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4487

43. Гришко І. Ю., Уткіна М. С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. №. 4 (33). С. 26-30.

44. Галупова Л. І. Онлайн- медіація як спосіб захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Рекодифікація цивільного законодавства і системи права України у контексті євроінтеграційних процесів: матер. Всеукр. науково-практичн. конфер.

(Одеса, 8-9 листопада 2019 року) / За заг. ред. д. ю. н., проф. Є. О. Харитонов. Одеса: Фенікс, 2019. С. 236-239.

45. Морозова Л. П., Слободянюк В. Ю., Олійник Б. І. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання. *Молодий вчений*. 2017. №. 3. С. 802-806.

46. Михайлова І. М. Організаційно-правові аспекти судового захисту прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2023. С. 50-55.

47. Кодинець А. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №. 3. С. 9-13.

48. Галупова Л. І. Переваги медіації та третейського суду як альтернативних способів врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Т. 2 / за ред. Г. О. Ульянової. Одеса, 2018. С. 560-563.

49. Коренюк О., Михайловський В. Юридичні наслідки рішення Міністерської Конференції СОТ щодо угоди ТРІПС. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2023. Т. 129. №. 4. С. 51-61.

50. Дараганова Н.В. Роль угоди ТРІПС як одного з провідних договорів у сфері міжнародної торгівлі. *Право і суспільство. Міжнародне право*. № 1. 2024. Т. 2. С. 203-209.

51. Задорожна С. М. Сучасні принципи міжнародного права в ієрархії норм міжнародного, наднаціонального і національного права. *Правові горизонти*. 2019. Вип. 14 (27). С. 131-136.

52. Стрельник В. В. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Право*. Ужгород, 2023. Т. 1. Вип. 79. С. 249-253.

53. Гресь Н.М. Медіація як спосіб вирішення індивідуальних трудових спорів: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю: 081 «Право». Суми, 2023. 210 с.

54. Галупова Л. І. Поняття онлайн-медіація у сфері права інтелектуальної власності. Правове життя сучасної України: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 581-584.

55. Осінська Д. С. Захист прав інтелектуальної власності в Україні. *Молодий вчений*. 2018. №. 5 (2). С. 634-637.

56. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

57. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII : станом на 29 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

58. Коротун О. М. Захист прав інтелектуальної власності: сучасний стан розвитку процесуального законодавства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Т. 1. №. 3 (28). С. 101-105.

59. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

60. Справа 755/3751/22. Провадження 2/755/3613/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104824049>

61. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

62. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

63. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI : станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

64. Волощенко О. Проблеми удосконалення права інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Т. 4. С. 10-14.

65. Кірін Р. С., Петренко В. О., Калмиков А. В. Проблеми гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав інтелектуальної власності. *Український політико-правовий дискурс*. 2024. №. 5. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/37/29>

66. Бошицький Ю.Л. Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. Вип. 3. С. 239-247.

67. Про внесення змін до плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Каб. Міністрів України від 20.11.2019 № 1005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005-2019-п#Text>

68. Киричук А.С., Шевчук Т.М. Гармонізація законодавства України та Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. Вип. 34. С. 81-89.